

Η ΠΕΙΡΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
 ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ Ε'

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1982

ΤΕΥΧΟΣ 2

1982

IN X 7C
 waf

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Με την ευκαιρία και αυτής της έκδοσης του περιοδικού μας και την κοινή διαπίστωση της επιτυχίας που έχει ήδη γνωρίσει στο χώρο του, νοιώθουμε την ανάγκη να σας ευχαριστήσουμε για την αγάπη και την συμπαράσταση που δείξατε μέχρι τώρα σ' αυτό.

Περιμέναμε όμως κάτι παραπάνω. Περιμέναμε μεγαλύτερη βοήθεια από τους συμπατριώτες εκείνους, οι οποίοι έχουν την ικανότητα να τροφοδοτήσουν το περιοδικό μας, που είναι και δικό τους περιοδικό, με την απαραίτητη εκείνη ύλη που θα κάνει όλους μας να ζήσουμε για λίγο κοντά στην πατρίδα, να αναπολήσουμε την ιστορία της, να διδαχθούμε και κυρίως οι νέοι μας να μάθουν αυτό τον τόπο που λέγεται 'Ηπειρος. Σ' αυτούς και πάλι απευθυνόμαστε και ζητάμε κάτι παραπάνω.

Αλλά ας μη ξεχνάμε και κάτι άλλο. Για να γίνει ένα περιοδικό δεν είναι μόνο αναγκαία αυτά που θα γραφτούν και οι άνθρωποι που αφιλοκερδώς εργάζονται. Όλοι μας ξέρουμε ότι η δαπάνη για την εκτύπωση είναι πολύ μεγάλη και τα έσοδα από συνδρομές ελάχιστα. Μαζί με τις άλλες θυσίες λοιπόν, ας κάνουμε και μια ακόμη. Να καταβάλουμε την συμβολική αυτή συνδρομή των 200 δραχμών που καλύπτει ένα μέρος μόνο των εξόδων. Έτσι θα έχουμε την δύναμη το περιοδικό μας να φτάνει σε πολύ περισσότερους πατριώτες και κυρίως σ' αυτούς που ζουν μακριά από την Ελλάδα. Έτσι θα μας γνωρίσουν και θα τους γνωρίσουμε καλύτερα. Θα μάθουμε τα προβλήματα και τις ανησυχίες τους και με τον τρόπο αυτό η Ηπειρωτική Εστία θα εκπληρώσει πιο σωστά ένα από τους σκοπούς της, που είναι η συμπαράσταση και η βοήθεια σ' όσους χρειάζονται.



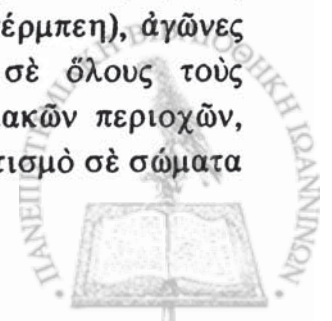
Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΣΤΟ ΕΘΝΟΣ

Τοῦ κ. Κων/νου Γκανιάτσα
Ὁμοτ. Καθηγητοῦ καὶ τ. Πρυτάνεως
τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Δ΄

Ἐπαναστατικὲς ἐκδηλώσεις - Ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες: Σὲ ὄλο τὸ μακραίω-
νο διάστημα τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ Ἡπειρος, ἡ ἀκριτικὴ αὐτὴ ἔπαλξη καὶ τὸ
ἀκριτικὸ ὄχυρὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὶς ἡρωϊκὲς παραδόσεις καὶ τὸ ἀνυπότακτο
πνεῦμα τῶν κατοίκων τῆς, ἔγινε ἡ ἀφετηρία καὶ τὸ κέντρο πολλῶν ἐπαναστατι-
κῶν κινημάτων ποὺ κράτησάν ἄσβεστη τὴ φλόγα τῆς ἐθνεγερσίας καὶ ἀναζωπύ-
ρωναν τὸ πατριωτικὸ φρόνημα. Οἱ Ἡπειρῶτες, γαλουχημένοι μὲ τὸ ἀναφερόμε-
νο στὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους «εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον καὶ ἐλεύθερον τὸ
εὐψυχον», διατήρησαν ἄσβεστο τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Πρὶν
ἀκόμη σβῦσει ὁ ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ πένθιμο κτύπημα τῶν σημάτων τῆς Ἁγίας
Σοφίας ποὺ ἀνήγγειλαν τὴν ἀποφράδα ἡμέρα τῆς πτώσεως τῆς Πόλης καὶ τῆς
διαλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀδραξαν τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ τυράννου
καὶ οὐδέποτε ἠσύχασαν κατὰ τὴ μακρὰ δουλεία καὶ μὲ μόνιμες σχεδὸν
ἐπαναστατικὲς καὶ ἀνυπότακτες ἐστίες τὴ Χιμάρρα μὲ τοὺς συνεχεῖς καὶ
ἀδιάκοπους ἀγῶνες, τὴν Πάργα μὲ τὴ δραματικὴ ἱστορία, τὸ Σοῦλι μὲ τὸ
ὄλοκαύτωμα στὸ Ζάλογγο, στὸ Κοῦγγι, στὸ Σέλτσο, ποὺ ὑπῆρξαν οἱ ἀκραιῖες
ἐξάρσεις τῶν ἀγῶνων γιὰ τὴν ἐλευθερία. Χρειάζεται στροφή στὸ παρελθὸν διὰ
τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας γιὰ νὰ ζωντανέψει τὸ παρὸν καὶ νὰ ἐξασφαλίσαι τὸ
μέλλον. Γιὰ νὰ μὴν ὑποστοῦμε φθορὰ καὶ ἀποστατήσουμε ἀπὸ τὶς ἐθνικὲς μας
παραδόσεις καὶ τὰ ἐθνικὰ μας ζώπυρα καὶ γιὰ νὰ ζήσουμε ἐλεύθεροι στὸ σῶμα
καὶ στὸ πνεῦμα, πρέπει νὰ ἔχουμε ἰσχυρὰ δύναμη καὶ αἴσθημα ἀντιστάσεως κατὰ
πάσης διαβρωτικῆς ιδέας ποὺ ἐπιδρᾷ εἴτε ὡς θέαμα, εἴτε ὡς συζήτηση, εἴτε ὡς
τέρψη. Τὰ ἀντισώματα κατὰ πάσης μολυσματικῆς καὶ φθοροποιοῦ ἐπιδράσεως,
τὰ δημιουργοῦμε ὅταν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα μας βρίσκονται πάντοτε στὶς
Θερμοπύλες τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων καὶ σὲ Θερμοπύλες εἶναι πλούσια ἡ
Ἡπειρος. Τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἐπιδιώκει καὶ τὸ παρὸν μας ἄρθρο, ὅπου, χωρὶς νὰ
θέλουμε νὰ διεκδικήσουμε καὶ προσόντα ἱστορικοῦ, θὰ προσπαθήσουμε νὰ
συγκεντρώσουμε τὶς σπουδαιότερες φάσεις τῶν ἐξεγέρσεων καὶ τῶν μακρῶν
ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων τῆς Ἡπείρου γιὰ τὴν ἐλευθερία ποὺ σταχυολογήσαμε
ἀπὸ τὰ ἄφθονα σχετικὰ δημοσιεύματα.

Ἡ πρώτη πολεμικὴ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἡπείρου κατὰ τῶν
Τούρκων ἀρχίζει τὸ 1443 μὲ τὴ συμμετοχὴ τους στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες
τῶν Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν ἐθνικὸ των ἥρωα Γ. Καστριώτη (Σκεντέρμπεη), ἀγῶνες
ποὺ θὰ συνεχισθοῦν εἴκοσι περίπου χρόνια. Ἀλλὰ καὶ σὲ ὄλους τοὺς
Ἐνετοτουρκικοὺς πολέμους οἱ Ἡπειρῶτες, ἰδίως τῶν παραλιακῶν περιοχῶν,
πολέμησαν στὸ πλευρὸ τῶν Ἐνετῶν μὲ γενναιότητα καὶ πατριωτισμὸ σὲ σώματα



ίππικου με τὸν τίτλο «στρατιῶτες» καὶ δὲν ἦσαν μισθοφόροι, ἀλλὰ ἀγωνίζονταν με πάθος καὶ μίσος κατὰ τῶν Τούρκων. Μία καρποφόρος πολεμικὴ σύμπραξι τῶν κατοίκων τῆς Πάργας κυρίως με τοὺς Ἑνετούς, εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Πάργας τὸ 1454 ὕστερα ἀπὸ Τουρκικὴν κατοχὴν δύο χρόνων. Στὴν ἀπελευθέρωθεισα Πάργα θὰ ζήσουν οἱ Παργινοὶ ἡσυχὰ καὶ ὑπὸ ἑλληνικὴν διοίκησιν. Τὸ 1463 οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβουν ἐπίκαιρα ὄχυρά τῶν Ἑνετῶν στὰ παράλια τῆς Ἠπείρου πού ἐφρουροῦντο ἀπὸ Ἠπειρώτες, ἀλλὰ ἡ φρουρὰ κατόρθωσε με τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων ὄχι μόνον νὰ ἀποκρούσει τοὺς ἐπιτιθέντας, ἀλλὰ νὰ κάνει καὶ ἀντεπίθεσιν καὶ νὰ καταλάβει μάλιστα καὶ μερικὰ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατεχόμενα φρούρια (Σοποτό, Χιμάρα, Ἀρίλλη, Ἀγυά). Ὁ πόλεμος αὐτὸς θεωρεῖται ἀπὸ μερικοὺς σὰν ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ ἐκδήλωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα στὴ Τουρκοκρατία. Οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν τὸ 1475 τὴν ἀνακατάληψιν τῶν ὄχυρῶν αὐτῶν καὶ τὴν κατάληψιν ὅλης τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ οἱ Ἠπειρώτες, ἐνισχυμένοι καὶ με 3.000 Κερκυραίους, ἀντιμετώπισαν γενναίᾳ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀντεπετέθησαν ἐλευθερώνοντας μάλιστα πᾶν ἀπὸ 100 χωριὰ τῆς περιοχῆς Δελβίνου καὶ Πωγωνιανῆς. Στὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ καὶ ἡ ἥρωικὴ Χιμάρα πού διεξήγαγε συνεχεῖς καὶ σκληροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνα.

Ὁ λαὸς τῆς Χιμάρας καὶ τῶν σαράντα χωριῶν τῆς περιοχῆς διακρίνονταν γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ τὸ φιλελεύθερον καὶ ἀνυπότακτον πνεῦμα καὶ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀλβανίας στοὺς Τούρκους. Τὸ 1518 ὁ Χιμαριώτης ἀρνησιβηροκος Λιάζ πασὰ ἔπεισε τοὺς Χιμαριώτες νὰ δεχτοῦν τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων με ἀντάλλαγμα ἀξιόλογα προνόμια, κυρίως οἰκονομικῆς φύσεως, τὰ ὅποια ὁμως οἱ Τούρκοι με τὴν μέθοδον τῶν μεταρρυθμίσεων κατήργησαν βραδύτερα. Ἀπὸ τότε μέχρι τοὺς νεώτερον χρόνον σειρά ἐξεγέρσεων καὶ ἐπαναστάσεων ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν χαρακτηρίζει τὴν ἱστορίαν τῆς Χιμάρας, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Ἡ κυρία ἐπαναστατικὴ ἐκδήλωσις καὶ οἱ πρῶτες σοβαρὲς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἠπείρου κατὰ τῶν Τούρκων ἀρχίζον τὸ 1480-1481, ὅποτε, ὁ ἀπὸ παλαιὰ βορειοηπειρωτικὴ οἰκογένεια πολεμιστῶν καταγόμενος καὶ ἀπὸ τὴ Μάνη προερχόμενος, ὅπου πολεμοῦσε τοὺς Τούρκους, καπετὰν Κροκόδειλος Κλαδάς ἐμφανίζεται στὴν Ἠπειρὸν τὸ 1480 καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἀγωνιστῶν ξεσηκώνει σὲ ἐπανάστασιν τὰ χωριὰ τῆς Χιμάρας καὶ πρῶτος ὑψώνει τὴ σημαίαν στὰ Ἀκροκεραύνια πού θὰ κυματίζει 40 χρόνια. Συμπολεμάει με τὸ Γιάννη Καστριώτη κατὰ τῶν Τούρκων καὶ φθάνει πολεμώντας καὶ ξεσηκώνοντας τὰ χωριὰ σὲ ἐπανάστασιν μέχρι τὴν Αὐλώνα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπιστρέφοντας στὴ Χιμάρα. Οἱ δύο πολέμαρχοι, ἐνισχυθέντες καὶ με τέσσαρες γαλέρες τοῦ βυσιλιᾶ τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδου, κτυποῦν τοὺς Τούρκους καὶ με ἐπαναστατημένη τὴν περιοχὴ τῆς Χιμάρας καὶ Αὐλώνα, ἀλονίζουν τὸν τόπον. Ὡς τὸ 1518 οἱ Τούρκοι δὲ μπόρεσαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς ὄρεινους πληθυσμοὺς τῆς Ἠπείρου καὶ μόνον οἱ Ἀκροκεραύνιοι ἀναγκάστηκαν νὰ παραδοθοῦν ὕστερα ἀπὸ προδοσίαν,



ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς παραχωρήθηκαν σημαντικὰ προνόμια, ὅπως τὸ δικαίωμα τῆς ὄπλοφορίας καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν κεφαλικὸ φόρο.

Στὴν Ἠπειρο ἀρχίζει μία σειρὰ ἐπαναστατικῶν ἐξεγέρσεων πού ὑποκινοῦνται ἀπὸ ξένους καὶ ἔπειτα ἐγκαταλείπονται. Τὸ 1495 οἱ Ἠπειρώτες, στηριζόμενοι στοὺς Γάλλους καὶ μὲ τὴν ὑποκίνηση τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Β., ἐξεγείρονται, ἀλλὰ ἐγκαταλείπονται στὸ ἔλεος τοῦ δυνάστη καὶ στὴ σφαγὴ. Τὸ 1532 ὁ στόλαρχος Ντόρια ξεσηκώνει καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του τοὺς Ἠπειρώτες σὲ ἐπανάσταση, γιὰ νὰ τοὺς ἐγκαταλείψει ἔπειτα στὴν ἐκδικητικὴ μανία τῶν Τούρκων πού ἦταν ἰδιαίτερα σκληρὴ στὴ Χιμάρρα. Οἱ Ἠπειρώτες καὶ ιδίως οἱ Χιμαριῶτες, ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ἡσυχίας, καὶ ἀνάπαυσης, συνεχίζουν τὰ κτυπήματα κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸ 1537 ὁ λαὸς τῆς Χιμάρρας καὶ τῶν περιχώρων ὑπὸ τὸν Δαμιανὸν κτυποῦν τὰ Σουλτανικὰ στρατεύματα στὴν Ἠγουμενίτσα, ἀλλὰ παθαίνουν πανωλεθρία μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀρχηγοῦ στὸ πεδίο τῆς μάχης. Τὸ 1565 ξεσπάει νέα ἐπανάσταση στὴν Ἠπειρο γιὰ τὸ παιδομάζωμα καὶ οἱ Χιμαριῶτες ἐξολοθρεύουν 8.000 Τούρκους στὰ Ἀκροκεραῦνια καὶ τρέπουν σὲ φυγὴ ὅσους ἀπέμειναν. Μετὰ 15 περίπου χρόνια θὰ ξεσηκωθοῦν καὶ οἱ Ἠπειρώτες σὲ ἐπανάσταση μετὰ τὴ μεγάλη νίκη τοῦ ἐνωμένου στόλου τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἡγετῶν τῶν χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Δύσεως στὴ Ναύπακτο κατὰ τῶν Τούρκων τὸ 1571, νίκη πού ἀναθέρμανε, ἀναθάρρυνε καὶ ἔδωσε φτερὰ καὶ στοὺς Ἠπειρώτες γιὰ νέες ἐξεγέρσεις. Δυστυχῶς ὅμως οἱ σύμμαχοι χριστιανοὶ δὲν ἐκμεταλλεύονται τὴ νίκη των καὶ τὸν πανικὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀδιαφόρησαν γιὰ τὰ φοβερὰ ἀντίποινα καὶ τὶς σφαγὲς πού θὰ ἐπακολουθοῦσαν, ἀντίποινα πού ἦσαν σκληρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Παρ' ὅλα ταῦτα, οἱ Ἠπειρώτες δὲν τὸ βάζουν κάτω καὶ μετὰ 14 χρόνια, τὸ 1585, ξεσπάει νέο μεγάλο ἐπαναστατικὸ κίνημα, ὀργανωμένο καὶ ὑποκινημένο ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, καὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἀτρόμητο ἀρματολὸ τῆς Βόνιτσας Θεόδ. Μπούα ἢ Γρίβα, μαζί μὲ τοὺς Ἠπειρώτες ἀρματολοὺς Πούλιο Δράκο, Μαλάμο καὶ ἄλλους, πού ξεσηκώνει τὸν τόπο στὰ ἄρματα. Χιλιάδες πολεμιστὲς προχωροῦν ἀκάθεκτα, σφάζουν τοὺς Τούρκους τοῦ Βάλτου, παίρνουν τὴ Βόνιτσα, τὸ Ξηρόμερο, τὴν Ἄρτα καὶ τὰ χωριὰ τῶν περιοχῶν καὶ προχωροῦν ὀρμητικὰ πρὸς τὰ Γιάννινα γιὰ νὰ τὰ καταλάβουν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἀντιδροῦν γρήγορα καὶ μὲ ἰσχυρὲς δυνάμεις πού ἔφεραν ἀπὸ μακρινὰ μέρη ἀντεπιτίθενται καὶ καταστέλλουν τὸ μεγάλο αὐτὸ κίνημα πού ἔγινε αἰσθητὸ σὲ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ. Στὴ μεγάλη μάχη τοῦ Ἀχελώου παθαίνουν συντριπτικὴ ἥττα οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ πληγώνεται ὁ ἀρχηγὸς Γρίβας, ὁ ὁποῖος κατορθώνει νὰ σωθεῖ στὴν Ἰθάκη, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἀπὸ τὰ τραύματα, ἐνῶ πολλοὶ πολεμιστὲς μὲ τοὺς ἀρχηγούς των κλεφταρματολοὺς κατέφυγαν στὰ γνωστὰ τους βουνὰ γιὰ νὰ προετοιμαστοῦν γιὰ νέους ἀγῶνες. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ διακόψουμε τὴ συνέχεια τῶν ἐπαναστατικῶν ἐξεγέρσεων γιὰ νὰ προσθέσουμε ὀλίγα γιὰ τὰ Ἀρματολίκια καὶ τὴν Κλεφτουργιὰ τῆς Ἠπείρου.





Ανδρική Στολή Πωγωνίου.



Ἄρματολίκια καὶ Κλεφτουργιά. Οἱ Τοῦρκοι, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν κυριαρχία τους, δημιούργησαν τὰ ἀρματολίκια ἢ καπετανάτα πού ἀντιπροσωπεύουν τὶς στρατιωτικὲς δυνάμεις τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ καὶ θὰ ἀνοίξουν τὸ δρόμο στὴ κλεφτουργιά. Στὶς λαογέννητες αὐτὲς δυνάμεις προσέτρεχαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ βασιλιάδες τῆς Εὐρώπης ὅσες φορές ἀποφάσιζαν νὰ κινηθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων. Τὰ πρῶτα ἀρματολίκια ἐμφανίζονται στὴν Ἡπειρο τὸ 1534 καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἐνωρίτερα πέντε χρόνια, τὸ 1529. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ πλέον διάσημο κέντρο κλεφτουργιάς ἦταν τὰ Τζουμέρκα, ὁ τραχύτερος ὄρεινός ὄγκος τῆς Ἡπείρου μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράχθου καὶ Ἀχελώου, ὅπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὄρεινὴ φύση, καὶ ἡ ἐκεῖ ὑπαρξὴ κτηνοτρόφων Σαρακατσαναίων εὐνόησε τὸ γιγάντωμα τῆς Κλεφτουργιάς, τῆς ὁποίας τὸ πιὸ θρυλικὸ ὄνομα εἶναι ὁ Σαρακατσάνος Κατσαντώνης. Τὰ Τζουμέρκα εἶχαν ἀνάλογα προνόμια μὲ τὰ Ζαγοροχώρια πού, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἦταν ἀπαγορευμένη ἡ εἴσοδος Τούρκων στὴ περιοχὴ αὐτή. Τὰ προνόμια ὅμως αὐτὰ καταργήθηκαν τὸν ἐπόμενο αἰῶνα μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσα ἐπανάσταση τοῦ ἐπισκόπου Τρίκκης Διονυσίου πού θὰ περιγράψουμε παρακάτω. Μόνον τὰ τέσσερα κεφαλοχώρια Συράκο, Καλαρυῖτες, Μελισσοχώρι καὶ Ματσούκι κατόρθωσαν νὰ περισώσουν τὰ προνόμια, ὅπου καὶ πῆγαν πολλοὶ εὐποροὶ Γιαννιώτες καὶ τὰ μεταμόρφωσαν σὲ ἓνα κέντρο οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Μετὰ τὴν παρεμβολὴ τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν, συνεχίζουμε τὴν ἀναγραφὴ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐξεγέρσεων τῆς Ἡπείρου.

Οἱ Ἡπειρῶτες φαίνεται ὅτι περιφρονοῦσαν τοὺς Τούρκους καὶ δὲν πτοοῦνταν ἀπὸ αὐτούς, ὅπως δείχνουν μερικὰ περιστατικά. Τὸ 1600 οἱ Ἕλληνες τῆς Πίνδου ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν Πάπα στρατιωτικὴ βοήθεια καὶ τοῦ ἔγραφαν τὰ ἑξῆς: «Μικρὸς καὶ ὀλίγιστος συρφετὸς τῶν ἀπίστων καὶ οὔτε ἀξιόλογος καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ περιούσιος καὶ μάλιστα ἀνίσχυρος». Δὲν πέρασαν οὔτε εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1585 καὶ ἐτοιμάζεται ἄλλο πού δὲν πρόλαβε νὰ ἐκδηλωθεῖ. Τὸ 1603 οἱ Ἱππότες τῆς Μάλτας συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Ἡπειρῶτες γιὰ ἐπανάσταση καὶ πλέουν στὰ παράλια τῆς Ἡπείρου νὰ κάνουν ἀποβάσεις γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Στὴν ὀργάνωση τοῦ κινήματος ἢ συμμετοχῆ τῶν Ἡπειρωτῶν ἦταν μεγάλη, γιὰ αὐτὸ καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐθνεγερσίας διαδόθηκε εὐρύτερα. Δυστυχῶς ὅμως τὸ προετοιμαζόμενο κίνημα προδόθηκε καὶ συνελήφθησαν πολλοὶ μνημένοι πού ὑποβλήθηκαν σὲ ἀφάνταστα βασανιστήρια καὶ σφαγές. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι ἓνας παπᾶς γδάρθηκε ζωντανός καὶ τὸ γεμισμένο μὲ ἄχυρα δέρμα του μαζί μὲ τὸ κεφάλι τὸ ἔστειλαν στὸ Σουλτᾶνο. Μερικὰ χρόνια ἀργότερα προετοιμάζεται νέα πανελλαδικῆς σχεδὸν μορφῆς ἐξέγερση ἀπὸ τὴν Ἡπειρο μέχρι τὴν Μακεδονία. Στὴν Ἡπειρο ἐμφανίζεται νέος «ἐλευθερωτής», ὁ ὁποῖος γιὰ τὰ μεγαλεπίβολα σχέδιά του θεωρεῖται ὡς νέος Μεσσίας. Ὁ Κάρολος Β. καὶ Δούκας τοῦ Νεβέρ τῆς Γαλλίας, πού παρουσιάζεται καὶ ὡς μνηστήρας τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, σὲ συνεργασία μὲ ἄλλους Γάλλους ἀπατεῶνες ἱππότες, ὀργανώνει τὸ 1611 στὸ Κούκι τῆς



Ἑλβανίας γενική συνέλευση κληρικολαϊκῶν ἀπὸ ὅλα τὰ τουρκοκρατούμενα μέρη τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἀποφασίζεται γενική ἐπανάσταση καὶ συγκέντρωση 160.000 στρατοῦ γιὰ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς πρωτεύουσας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ στόλος ὅμως τοῦ Καρόλου καταστρέφεται σὲ ναυάγιο καὶ καμία ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς τοῦ μεγαλεπήβολου σχεδίου δὲν ἔγινε. Ἀπὸ ὅλους τοὺς συνέδρους, μόνον ὁ ἄλλοτε ἐπίσκοπος Λαρίσης καὶ Τρίκης Διονύσιος καὶ ἔπειτα μοναχὸς στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μεταξὺ Κερασόβου καὶ Ραδοβίτσι, ὁ ἀποκαλούμενος γιὰ τὴ μεγάλη μὀρφωση Φιλόσοφος καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἐμπαικτικὰ Σκυλόσοφος, ἀποφασίζει νὰ θέσει σὲ ἐφαρμογὴ τὰ συζητηθέντα σχέδια στὴ συνέλευση: Ὁ τολμηρὸς καὶ φλογερὸς αὐτὸς πατριώτης πηγαίνει στὴν Ἰταλία καὶ ἔρχεται σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Πάπα καὶ μὲ πολλοὺς ξένους ἡγεμόνες, παίρνοντας καὶ ὑποσχέσεις ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ ἐπιστρέφει στὴν Ἡπειρο, ὅπου κἀμνει ἐπαναστάτικὸ κέντρο τὸ μοναστήρι Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Διχουνίου. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινάει ἀρχῆς Σεπτεμβρίου 1611 μὲ 1000 ἀγρότες ὀπλισμένους μὲ πρωτόγονα ὄπλα (τόξα, ἀκόντια, ρόπαλα, γιαταγάνια, γεωργικὰ ἐργαλεῖα), αἰφνιδιάζει τοὺς Τούρκους καὶ εἰσέρχεται στὰ Γιάννινα, καταλύει τὶς ἀρχές, βάζει φωτιὰ στὸ διοικητήριον καὶ ἐπικρατεῖ προσωρινά. Οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ συνῆλθαν ἀπὸ τὸν αἰφνιδιασμὸ ἔφεραν μεγάλες ἐνισχύσεις, ἀντεπετέθησαν καὶ διαλύουν τὶς ἀσύντακτες μάζες τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Διονύσιος κρύφτηκε σὲ μία σπηλιὰ τοῦ κάστρου, ὅπου τὸν βρῆκαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ προδοσία ἑνὸς Ἑβραίου καί, ἀφοῦ τὸν διαπόμπεψαν στοὺς δρόμους τῆς πόλεως, τὸν ἔγδαραν ζωντανὸ καὶ τὸ μὲ χόρτο παραγεμισμένον δέρμα του τὸ ἔστειλαν μὲ τὸ κεφάλι τοῦ στὴ Κωνσταντινούπολι. Ὁ Σουλτᾶνος, τρομοκρατημένος ἀπὸ τὸ κίνημα αὐτὸ καὶ τὰ ἄλλα προηγούμενα, κτύπησε τὰ ἀρματολίκια τῆς Ἡπείρου καὶ μὲ τοὺς ἐκτουρκισμοὺς καὶ τὶς δημεύσεις ὀλόκληρων χωριῶν ποὺ μετέτρεψε σὲ τσιλιφίκια, καθὼς καὶ μὲ ἄλλα ἀπάνθρωπα μέσα, ἀνάγκασε τοὺς ἀγρότες νὰ πάρουν τὸ δρόμο τῶν βουνῶν καὶ τῆς ξενιτειᾶς. Οἱ Γιαννιώτες σὲ ἀντίποινα χάνουν τὰ προνόμια νὰ κατοικοῦν μέσα στὸ κάστρο καὶ ἐκτοπίζονται ἔξω ἀπὸ αὐτό, ὅπου σιγὰ σιγὰ θὰ γίνῃ ἡ νέα πόλι. Τὸ ἀνοργάνωτο κίνημα τοῦ Διονυσίου ποὺ ἔγινε αἰσθητὸ σὲ ὅλη τὴ Βαλκανικὴ καὶ βύθισε τὴν Ἡπειρο στὸ αἶμα, σὲ ἐρέβια καὶ στὸν ἄγριο ἐξανδραποδισμό, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ προανακρούσματα τῆς ἐθνεγερσίας καὶ ἀνοίγει νέα περίοδο στοὺς ἀγῶνες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐλευθερίας. Πέρασαν λίγα χρόνια σχετικῆς ἡσυχίας, ἀλλὰ στὰ βουνὰ δὲν σταμάτησαν νὰ γυμνάζονται καὶ νὰ ἐλπίζουν οἱ κλεφταρματολοί.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως, παρατηρεῖται καὶ στὴν Ἡπειρο μὲγάλος ἐπαναστατικὸς ὀργανισμὸς τῶν κλεφταρματολῶν καὶ τῶν Χιμαριωτῶν καὶ πληθαίνει ἡ κλεφτουργιά. Τὸ 1643 οἱ ἀνυπότακτοι Χιμαριῶτες σηκώνουν πάλι κεφάλι καὶ κτυποῦν τοὺς Τούρκους καὶ ἀργότερα καὶ τὸν πᾶσά τοῦ Δελβίνου, οἱ δὲ Ἡπειρῶτες ἀρματολοὶ (Σουμίλας, Μεϊντάνης κ.ἄ.) μὲ συμμάχους τοὺς Ἑνετοὺς ὑπὸ τὸν Μοροζίνη,



ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τὸ 1685 παίρνουν τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Ἄρτα. Οἱ Ἐνετοὶ παραχωροῦν τὴν Πρέβεζα στοὺς Τούρκους, ἀλλὰ χάνουν τὴν Ἄρτα, τὴν ὁποία ὅμως ξαναπαίρνουν μὲ ἐπικεφαλῆς τῶν δυνάμεων τὸν διαβόητο Λυμπεράκη Γερακάρη. Ἄλλες δυνάμεις ἀρματολῶν προχωροῦν πρὸς τὴν Αἰτωλοακαρνανία καὶ ἐλευθερώνουν διάφορες περιοχές. Τὸ 1732 ἐμφανίζονται στὴν κονίστρα τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων καὶ οἱ ξακουστοὶ Σουλιῶτες, ἕνας μικρὸς καὶ ἀνυπότακτος λαός, πού μαζί μὲ τοὺς ἐξισλαμισθέντες χριστιανούς μπέηδες τῆς περιοχῆς Μαργαριτίου ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ὅμως τοὺς κατέβαλαν καὶ σὲ ἀντίποινα ἔκαναν στὰ χωριὰ ἀρθρώους ἐξισλαμισμούς καὶ ἰδίως τῆς περιοχῆς Παραμυθιάς. Τὸ διάστημα αὐτὸ οἱ κλεφταρματολοὶ δὲ μένουν ἤσυχοι. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα ὁ Σουλιώτης καπετὰν Μαλάμος μπῆκε στὴν Ἄρτα καὶ φεύγοντας παίρνει αἰχμάλωτο τὸν Τοῦρκο διοικητὴ καὶ μερικοὺς ἀγάδες. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πληθαίνει καὶ ἡ κλεφτουργιὰ γύρω ἀπὸ τὴν Ἄρτα, στὸ Βάλτο, στὰ Τζουμέρκα, στὰ Ἄγραφα. Τὸ 1762 ξεσπάει νέα ἐπανάσταση στὴ Χιμάρρα καὶ τὸ 1770-1771 ἔρχονται τὰ περίφημα Ὀρλωφικά, πού ἡ μαύρη σκιά τους θὰ βαραίνει γιὰ πολλὰ χρόνια τὴ σκλαβωμένη πατρίδα καὶ θὰ κάνει δύσπιστους τοὺς πάλι προδωμένους ὑπόδουλους Ἕλληνες σὲ κάθε μελλοντικὴ προτροπὴ τῶν ξένων γιὰ ἐξέγερση. Τὸ 1770 κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα ὁ Ρῶσος πρίγκηπας Ὀρλώφ γιὰ νὰ ξεσηκώσει τὸν τόπο σὲ ἐπανάσταση κατὰ τῶν Τούρκων πού ἀπέβλεπε σὲ ἀντιπερισπασμὸ γιὰ τὴν ἐξασθένιση τῆς τουρκικῆς στρατιᾶς στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ πρὸς ὄφελος τῆς Ρωσίας. Ἀφοῦ ξεσήκωσε καλὰ καλὰ τὸ Μωριά, ἀπέφυγε νὰ ἐφαρμόσει τὸ σχέδιο, ἐξαπατῶντας καὶ ἐγκαταλείποντας τοὺς ξεσηκωμένους ραγιαδες στὸ μαχαίρι τοῦ τυράννου. Τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα μεταφέρθηκε στὰ παράλια τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὰ ἐνδότερα τῆς χώρας καὶ οἱ Ἠπειρῶτες συνεγείρονται ἀπὸ ἄκρου σὲ ἄκρο καὶ ἰδίως στὴ Χιμάρρα καὶ τὰ περίχωρα, ὅπου πολλὰ χωριὰ ἦσαν ἀπὸ τὸν 15ο σχεδὸν αἰῶνα αὐτόνομα καὶ ἀνεξάρτητα καὶ πού εἶχαν διατηρήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τους μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ πασὰ τὸ 1798 πού τὰ ὑπέταξε. Οἱ σκληροτράχηλοι κάτοικοι εἶχαν σὰν αὐτόνομοι ὄπλα. Τὸ Χόρμοβο μόνον διέθετε 500 ντουφέκια.

Αὕτη περίπου τὴν περίοδο τῶν Ὀρλωφικῶν ἐμφανίζεται καὶ ὁ Ἀλῆ μπέης τοῦ Τεπελενίου, μία ἀλλοπρόσαλλη μορφή, πού καταπιέζει καὶ καταληστεύει τὰ ἀνίσχυρα χωριὰ καὶ πού θὰ ἔχει μία πολυτάραχη ζωὴ καὶ ἐξέλιξη καὶ ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολυσυζητούμενα πρόσωπα τῆς περιόδου 1790-1820 ὡς σατράπης τῆς Ἠπείρου καὶ γνωστὸς ὡς Ἀλῆ πασὰς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ ἰσχυρότερος τοπάρχης τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ὁ Ἀλῆ πασὰς εἶναι συνδεδεμένος μὲ ἕνα κεφάλαιο τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου, ἐνδιαφέρει νὰ παρεμβάλουμε ἐδῶ ἕνα σύντομο σημείωμα μὲ τὸ πορτραῖτο τοῦ αἰνιγματικῆς καὶ ἀλλοπρόσαλλου αὐτοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὸν περιέγραψαν Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ ξένοι περιηγητὲς πού τὸν γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ (Λήκ, Χόλλαντ, Πουκεβίλ, Hughes, Douglas).



Ἄλῃ πασάς: Ὁ Ἄλῃ μπῆς Τεπελενλῆς κατόρθωσε μὲ μία σειρά ραδιουργιῶν καὶ μὲ τολμηρὲς πρωτοβουλίες καὶ ἐνέργειες νὰ ἐκδιώξει τὸν πασὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ κυρίαρχος. Φρόντισε νὰ δυναμώσει καὶ ἐπεκτείνει τὴν ἐξουσία του, ὄχι ἐπιβάλλοντας βαρύτερο ζυγὸ, ἀλλὰ ἐξασφαλίζοντας τὴν ἀπονομὴ δικαιοσύνης καὶ τὴν ἐμπέδωση τῆς ἀσφάλειας, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ αἰσθάνονται ἀσφαλεῖς καὶ εὐχαριστημένοι. Ἡ αἰνιγματικὴ καὶ ἀντιφατικὴ μορφή τοῦ Ἄλῃ πασὰ πού δεσπόζει σὲ πολλὰ ὁδοιπορικὰ ξένων περιηγητῶν καὶ πού οἱ ξένοι, ἰδίως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι, ἐρωτοτροποῦν μαζί του, ἔκανε καὶ πολλὰ τεχνικὰ καὶ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα καὶ ἦταν προικισμένος μὲ πνευματικὴ εὐστροφία καὶ δεξιότηχνης τῆς πολιτικῆς μηχανορραφίας, πολιτικὴ του δὲ φιλοσοφία ἦταν «διαίρει καὶ βασιλεύει». Ἦταν ἀσκημένος στὴν πιὸ βαθειὰ ὑποκρισία καὶ παρουσιάζεται εὐθυμὸς τὴν ὥρα πού τὸν κατατρώει ἡ ἀγωνία καὶ μελιστάλαχος ὅταν ἔχει στὸ νοῦ του τὸ φονικό. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔφευγαν ἀπὸ τὸ σεράι καταγοητευμένοι ἀπὸ τὴν καλωσύνη του καὶ λίγο ἀργότερα τοὺς ἔπαιρνε τὸ κεφάλι. Ὁ Ἄλῃ πασάς ἦταν ὁμοῦ καὶ ἀνεξίθρησκος, ἔβαλε τάξη στὰ οἰκονομικά, προήγαγε τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη πού φορεῖς τῆς ἦταν Ἑλληνας ἔμποροι καὶ ὑποβοήθησε τὴ βιοτεχνία, τὰ γράμματα καὶ γενικὰ τὴν παιδεία. Ἐκτιμοῦσε τὴ δικαιοσύνη ὅταν δὲν ἦταν ἀντίθετη στὰ συμφέροντά του καὶ ἔκανε τὸ καλὸ ἢ τὸ κακό, ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχικὴ του διάθεση καὶ τὶς ἰδιοτροπίες του. Ἦταν ἄρπαξ καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐρεθίζονταν ἡ ἄρπακτικότητά του, φρόντιζε νὰ καλλιεργεῖ τὴ διχόνοια, τὸ φθόνον, τὸ ἀλληλοφάγωμα καὶ τότε παρουσιάζονταν ὡς διαιτητῆς καὶ σύμμαχος γιὰ νὰ ἐξουδετερώσει τελικὰ καὶ τοὺς δύο ἀνταγωνιστὲς καὶ νὰ μείνει αὐτὸς κυρίαρχος. Σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἄρπαξε μὲ διάφορα κόλπα καὶ τεχνάσματα τὴν ξένη περιουσία καὶ ἀπαιτοῦσε τὴν καταβολὴ χρημάτων. Ὁ Ἄλῃ πασάς, ἂν καὶ ὁ ἴδιος φιλήδονος καὶ ἀκόλαστος, ἐν τούτοις ἦταν κέρβερὸς τῶν ἠθῶν καὶ σὲ καμία πόλη δὲν τιμωρήθηκε ἡ πορνεία μὲ τόση αὐστηρότητα καὶ σκληρότητα ὅσο στὰ Γιάννινα. Ὁ σατράπης τῆς Ἡπείρου εἶχε προσλάβει συμβούλους καὶ ὑπουργοὺς Ἑλληνας Ἡπειρώτες καὶ ἡ αὐλή του ἦταν κέντρο μορφώσεως ἄρματολῶν καὶ κλεφτῶν πού ἀναδείχθηκαν σπουδαῖοι στρατιωτικοὶ ἡγέτες στὴν ἔθνεγερσία τοῦ 1821. Ἡ ἐπικράτειά του ἐξελίχθηκε σὲ συμπαγές, ἰσχυρὸ καὶ ἡμιαυτόνομο κράτος καὶ ἡ πρωτεύουσά του, τὰ Γιάννινα, γνώρισαν περίοδο ἐκπολιτιστικῆς ἀνυψώσεως καὶ ἔγιναν πνευματικὸ καὶ ἐμπορικὸ κέντρο, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἄλῃ πασὰ προξενοῦσε τρόμον, γιὰ τὴν ἦταν στυγνὸς καὶ ληστρικὸς τύραννος καὶ πολυμήχανος στὰ βασανιστήρια καὶ στὸν τρόπο θανατώσεως τῶν ἐχθρῶν του πού ἔπεφταν στὰ χέρια του. Τὸ κράτος του εἶχε τὸ 1812 μίαν ἑκτασὴ ἀπὸ 9.800 τετραγ. χιλιόμετρα μὲ πληθυσμὸ κατὰ τοὺς μὲν 2.000.000 καὶ κατὰ τοὺς δὲ 1.500.000 κατοίκους· καὶ ἐπεκτείνονταν ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸ, τὴν περιοχὴ τῆς Ἀχρίδος καὶ Καστοριάς ὡς τοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου καὶ περιελάμβανε μερικὰ διαμερίσματα τῆς Δ. Μακεδονίας, τὴν Πελοπόννησο πού διοικεῖτο ἔμμεσα μὲ τὸ γιό του Βελῆ, ὀλόκληρη σχεδὸν τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, μέγα μέρος τῆς Εὐβοίας, ὀλόκληρη τὴ Θεσσαλία.



Αὐτός, λοιπόν, ὁ Ἄλῃ μπέης τοῦ Τεπελενίου ἔβαλε ὡς στόχο τὴν καθυπόταξη τῶν χωριῶν τῆς Χιμάρας καὶ τὸ 1772 πού ἦσαν ξεσηκωμένα ἀπὸ τὰ Ὀρλωφικὰ τὰ προσβάλλει καὶ μὲ δόλο κυριεύει τὸ Χόρμοβο πού τὸ ἰσοπεδώνει καὶ ἐξανδραποδίζει τὸν πληθυσμό. Ἀπὸ τὴ φυλὴ τῶν χορμοβιτῶν θὰ δράσουν ἀργότερα ἡρωϊκὰ στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἀρκετοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ θρυλικὸς «Λαγουμιτζῆς», πού μὲ εὐφυΐα, τόλμη, παληκαριὰ ὑπονόμευε καὶ ἀνατίνασσε τὰ ὄχυρά τῶν Τούρκων. Οἱ κάτοικοι τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς Χιμάρας, ὄχυρωμένοι πίσω ἀπὸ τὰ ἀπάτητα κράκορα, ἀντιστάθηκαν σὲ ὅλες τὶς ἀπόπειρες τοῦ Ἄλῃ νὰ τοὺς ὑποτάξει. Τὸ 1798 ὅμως οἱ Γάλλοι πού κρατοῦσαν ὀλόκληρη τὴν παραλιακὴ ζώνη ἀπὸ τὸ Βουθρωτὸ ὡς τὴν Αὐλώνα, διευκόλυναν τὰ μὲ στρατὸ φορτωμένα караβάκια τοῦ Ἄλῃ νὰ περάσουν τὰ στενὰ τῆς Κασσιώπης καὶ νὰ κάνουν ἀπόβαση στὰ νότια τῶν Χιμαριωτῶν. Χωρὶς τὴν ἄδεια τῶν Γάλλων δὲ θὰ μπορούσε νὰ περάσει τὸ στενὸ ὁ μικρὸς στόλος τοῦ Ἄλῃ καὶ νὰ αἰφνιδιάσει τοὺς Χιμαριῶτες τὴ νύχτα τῆς Λαμπρῆς μάλιστα πού ἦσαν στὴν ἐκκλησία ἄοπλοι. Οἱ ἐξοντωθέντες Χιμαριῶτες ὑπολογίζονται σὲ 6.000.



ΜΙΑ ΠΛΟΥΤΟΦΟΡΑ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΜΗΛΙΑΣ, Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΝΤΕΡΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ

Του κ. Επαμεινώνδα Βαδύλη
τ. Επιθεωρητού Γεωργίας

Δεν υπάρχει φρούτο που να είναι τόσο πολύ συνδεδεμένο με τη ζωή των ανθρώπων από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα όσο είναι τα μήλα.

Από τα πιο παλιά χρόνια τα μήλα έχουν συνδεθεί με την εκδήλωση προτιμήσεως και αγάπης των ανθρώπων.

Είναι γνωστές οι αρχαίες παραδόσεις για το μήλο της έριδος. Σαν μήλο της έριδος ονομάστηκε το μήλο με το οποίο η θεά Έρις προκάλεσε τη φιλονικία μεταξύ των Θεών Ήρας, Αθηνάς και Αφροδίτης. Όπως λέει η μυθολογία όταν γινόταν οι γάμοι της Θέτιδος με τον Πηλέα είχαν προσκληθεί όλοι οι Θεοί και οι Θεές εκτός από την Έριδα που την είχαν αποκλείσει λόγω του δύστροπου του χαρακτήρα της.

Η Έρις τότε επειδή δυσαρεστήθηκε θέλησε να διαταράξει το συμπόσιο και έριξε ένα μήλο μεταξύ των παραπάνω ωραιότερων Θεών, που έφερε την επιγραφή ότι το προσφέρει στην ωραιότερη.

Άρχισε τότε φιλονικία μεταξύ των τριών Θεών γιατί κάθε μια από αυτές διεκδικούσε για τον εαυτό της τον τίτλο της ωραιότερης. Σαν κριτής στη φιλονικία ορίστηκε ο Πάρις που έδωσε το μήλο στην Αφροδίτη. Οι άλλες δύο Θεές χολώθηκαν και αργότερα στον Τρωϊκό πόλεμο τάχθηκαν με το μέρος των Ελλήνων, ενώ η Αφροδίτη βοήθησε τους Τρώες.

Η αρπαγή των χρυσών μήλων των Εσπερίδων που ήταν θυγατέρες του Άτλαντα ήταν ένας από τους άθλους του Ηρακλή.

Πολλοί μύθοι των Αρχαίων Ελλήνων και των Ρωμαίων αναφέρουν την αποστολή μήλων στην αγαπημένη γυναίκα σε ένδειξη έρωτα.

Ο αυτοκράτορας Θεόφιλος χρυσό μήλο πρόσφερε στη Θεοδώρα για να της δείξει ότι τη διάλεγε για γυναίκα του.

Αλλά και στους νεώτερους χρόνους και μέχρι των ημερών μας το μήλο θεωρείται σαν το φρούτο που συμβολίζει τη γυναικεία ομορφιά, όπως στο γνωστό Ηπειρώτικο τραγούδι «Μήλο κόκκινο κορμί Γιαννιώτικο κ.τ.λ.» αλλά και πολλά τραγούδια υπάρχουν για τη μηλιά με μεταφορική έννοια όπως το «Μηλίτσα που είσαι στό γκρεμό στα μήλα φορτωμένη κ.τ.λ.».

Σήμερα τα μήλα και τα πορτοκάλια είναι σχεδόν τα δύο βασικά φρούτα με τα οποία διατρέφεται ο πληθυσμός της χώρας μας σε μια διάρκεια επτά μηνών το χρόνο περίπου, από το Νοέμβριο μέχρι το Μάιο. Και τα δυο αυτά φρούτα που τόσο ωφέλιμα είναι στην υγεία του ανθρώπου παράγονται στη χώρα μας σε μεγάλες ποσότητες, που όχι μόνον καλύπτουν τις δικές μας ανάγκες αλλά σημαντικές ποσότητες από αυτά εξάγονται στις χώρες του εξωτερικού, με αποτέλεσμα να φέρνουν κάθε χρόνο στη χώρα μας ένα μεγάλο συναλλαγματικό



εισόδημα. Η καλλιέργεια της μηλιάς που είναι και το θέμα αυτής της μελέτης μας είναι κυρίως διαδεδομένη στη Βόρειο Ελλάδα και ειδικά στο τρίγωνο που περιλαμβάνεται μεταξύ των περιοχών Κατερίνης-Βέροιας-Νάουσας-Έδεσσας-Σκύδρας και Γιαννιτσών που είναι γνωστή ως περιοχή Βερμίου που πήρε το όνομα από το βουνό Βέρμιο που δεσπόζει στην περιοχή αυτή, και στην οποία παράγονται 160.000 τόννοι μήλα από τους 280.000 τόννους που είναι ολόκληρη η παραγωγή μήλων στη χώρα μας.

Οι υπόλοιποι 130.000 τόννοι περίπου παράγονται σε όλη την υπόλοιπη χώρα. Από τους 130.000 τόννους 30.000 τόννοι παράγονται στις ημιορεινές περιοχές των Νομών Καστοριάς, Φλώρινας και Κοζάνης. Στην Ήπειρο δυστυχώς η καλλιέργεια της μηλιάς δεν είναι παρά ελάχιστα διαδεδομένη αν και πολλές εκτάσεις είναι κατάλληλες για την παραγωγή εκλεκτής ποιότητας μήλων λόγω των εξαιρετικών κλιματολογικών συνθηκών που παρουσιάζουν πολλές από τις ορεινές και ημιορεινές εκτάσεις της Ηπείρου και στους τέσσαρες Νομούς της, γιατί η μηλιά είναι κυρίως δένδρο των ορεινών και ημιορεινών περιοχών όπου οι καρποί που παράγονται είναι αρίστης ποιοτικής κατάστασης.

Βέβαια θα πρέπει εδώ να παραδεχτούμε ότι ένας περιοριστικός παράγοντας για την καλλιέργεια της μηλιάς στην Ήπειρο είναι η έλλειψη σε πολλές περιπτώσεις αρδευτικού νερού γιατί η καλλιέργεια της μηλιάς είναι κατ'εξοχήν αρδευόμενη καλλιέργεια, η δε καλλιέργειά της σε ξηρικές εκτάσεις δεν μπορεί να παρουσιάσει οικονομικό ενδιαφέρον, λόγω των μικρών στρεμματικών αποδόσεων και του μικρού μεγέθους των καρπών που παράγονται.

Όπου όμως υπάρχουν εκτάσεις με συνθήκες για άρδευση ικανοποιητικές και τέτοιες εκτάσεις οπωσδήποτε υπάρχουν σε πολλές περιοχές της Ηπείρου, η καλλιέργεια της μηλιάς επιβάλλεται να επεκταθεί για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι ότι το παραγόμενο προϊόν θα είναι αρίστης ποιότητας λόγω των αρίστων κληματολογικών και εδαφολογικών συνθηκών που έχουν οι περιοχές αυτές, και ο άλλος είναι ότι η παραγωγή αυτή των μήλων δεν πρόκειται ποτέ να διέλθει οικονομική κρίση λόγω του ότι θα καλύπτει τις επιτόπιες ανάγκες σε μήλα των αστικών Κέντρων της Ηπείρου στα οποία σήμερα μεταφέρονται μήλα από άλλες περιοχές και κυρίως από τη Βόρειο Ελλάδα.

Αλλά την επέκταση της καλλιέργειας της μηλιάς και στην Ήπειρο την επιβάλλει και ένας άλλος πολύ σοβαρός λόγος, η επανάσταση που έγινε στη τεχνική της καλλιέργειας αυτής και στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια. Έτσι οι σημερινοί καινούργιοι οπωρώνες της μηλιάς δεν έχουν καμιά ομοιότητα με τους παλιούς παραδοσιακούς οπωρώνες που ξέραμε με τα μεγάλα δένδρα και τις μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους Φ₁. Οι μοντέρνες τάσεις στην καλλιέργεια της μηλιάς είναι να φυτεύονται πολλά δένδρα στο στρέμμα και σε μικρές αποστάσεις.

Αυτό κατορθώθηκε να γίνει με την ανακάλυψη των λεγόμενων νάνων υποκειμένων της μηλιάς, αντί των αγρίων υποκειμένων που χρησιμοποιούνταν παλιότερα για τον εμβολιασμό των δένδρων. Τα νάνα αυτά υποκειμένα έχουν την





Παραδοσιακός οπωρώνας μηλιάς με τα ψηλά δένδρα και τις μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους σε περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας, στην περίοδο της ανθοφορίας



Σύγχρονος οπωρώνας μηλιάς με πυκνή φύτευση και χαμηλά δένδρα σε περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας σε περίοδο της καρποφορίας



ιδιότητα να επιφέρουν νανισμό στα δένδρα που εμβολιάζονται πάνω σ' αυτά. Τέτοια νάνα υποκείμενα της μηλιάς εισήχθησαν στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια πολλά, από τα οποία τρία τελικά ύστερα από δοκιμές αποδείχτηκε ότι είναι κατάλληλα για τις δικές μας τις συνθήκες και αυτά είναι το 'Ιστ Μόλιγκ 9, το 'Ιστ Μόλιγκ 26, και το Μόλιγκ Μέρτον 106. Το καθένα από αυτά δίνει διάφορο βαθμό νανισμού στα δένδρα. Το 'Ιστ Μόλιγκ 9 κάνει τα δένδρα να παίρνουν ανάπτυξη 30% από την ανάπτυξη που θα έπαιρναν τα δένδρα αν ήταν εμβολιασμένα σε άγριο υποκείμενο μηλιάς, το 'Ιστ Μόλιγκ 26 σε ποσοστό 45% και το Μόλιγκ Μέρτον 106 σε ποσοστό 65%. Έτσι οι αποστάσεις που φυτεύονται τα δένδρα αυτά που είναι εμβολιασμένα στα νάνα υποκείμενα είναι πολύ μικρότερες, γιατί η κώμη τους είναι μικρή.

Αυτά που είναι εμβολιασμένα στο 'Ιστ Μόλιγκ 9 που είναι και το πιο νάνο, φυτεύονται σε γραμμή που απέχουν μεταξύ τους 3 μέτρα, και το κάθε δένδρο απέχει από το άλλο στη γραμμή 1,50 μέτρα, αυτά που είναι εμβολιασμένα στο 'Ιστ Μόλιγκ 26 που είναι λιγότερο νάνο από το προηγούμενο φυτεύονται σε γραμμές που απέχουν μεταξύ τους 4 μέτρα, και το κάθε δένδρο στη γραμμή απέχει από το άλλο 2 μέτρα, ενώ τα δένδρα που είναι εμβολιασμένα στο Μόλιγκ Μέρτον 106 που είναι πολύ λιγότερο νάνο από τα δυό προηγούμενα φυτεύονται σε γραμμές που απέχουν μεταξύ τους 4,50 μέτρα, και το κάθε δένδρο από το άλλο στη γραμμή 2,50 μέτρα.

Ο αριθμός των δένδρων κατά στρέμμα στη πρώτη περίπτωση είναι 220, στη δεύτερη 125 και στην τρίτη 90.

Το πρώτο υποκείμενο δηλαδή το 'Ιστ Μόλιγκ 9 είναι κατάλληλο για πολύ γόνιμα εδάφη, ενώ το 'Ιστ Μόλιγκ 26 κάνει για εδάφη μέσης γονιμότητας και το Μόλιγκ Μέρτον 106 κάνει για όλα τα εδάφη. Τα δένδρα που είναι εμβολιασμένα στα δυό πρώτα υποκείμενα έχουν ανάγκη από στήριξη σε ατομικούς πασσάλους ή σε τεντωμένα στις γραμμές σύρματα γιατί είναι επιπολαιόριζα, ενώ τα δένδρα που είναι εμβολιασμένα στο τρίτο υποκείμενο δηλαδή στο Μόλιγκ Μέρτον 106 δεν έχουν ανάγκη από στήριξη γιατί αυτό το υποκείμενο έχει βαθιές ρίζες.

Το σχήμα που θα πρέπει να πάρουν τα δένδρα σε όλες τις περιπτώσεις είναι το σχήμα του κυπαρισσιού με κεντρικό κορμό μέχρι την κορυφή του δένδρου και πλάγια τα κλωνάρια επάνω στον κορμό Φ_2 .

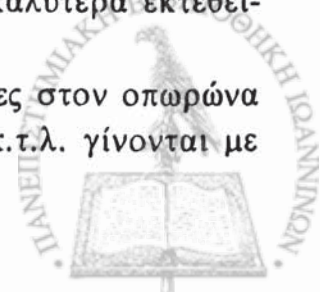
Τα πλεονεκτήματα που επιτυγχάνονται από αυτούς τους οπωρώνες της μηλιάς που τους λένε οπωρώνες πυκνής φύτευσης είναι τα παρακάτω:

1. Είσοδος των δένδρων πολύ γρήγορα στην καρποφορία πολλές φορές και από το δεύτερο έτος από τη φύτευσή τους.

2. Μεγάλες στρεμματικές αποδόσεις από τη νεαρή ηλικία των δένδρων που φθάνουν μέχρι 10.000 κιλά το στρέμμα και πολλές φορές και παραπάνω.

3. Καλής ποιότητας προϊόν γιατί όλοι οι καρποί είναι καλύτερα εκτεθειμένοι στον ήλιο και στον αέρα.

4. Μείωση του κόστους παραγωγής γιατί όλες οι εργασίες στον οπωρώνα όπως τα κλαδέματα, τα ραντίσματα, το μάζεμα των καρπών κ.τ.λ. γίνονται με



μεγάλη ευκολία επειδή τα δένδρα έχουν χαμηλό ύψος και μικρή κώμη.

Ως προς τις ποικιλίες υπάρχουν σήμερα εκλεκτές ποικιλίες μηλιάς που κάνουν καρπούς με άριστη εμφάνιση και εκλεκτή ποιότητα, καλύτερες και από αυτή τη γνωστή ποικιλία Στάρκινγκ.

Από τις ποικιλίες αυτές οι πιο εκλεκτές είναι οι ποικιλίες Ρουαγιαλ Ρέντ Ντελίτσιους και Ιμπέριαλ Ντούμπλ Ρέντ Ντελίτσιους που κάνουν μήλα με έντονο κόκκινο χρωματισμό και διατηρούνται στα ψυγεία θαυμάσια όλη τη χειμερινή περίοδο.

Εκτός από αυτές υπάρχουν και δυο άλλες πολύ πρώιμες εκλεκτές ποικιλίες που κι' αυτές κάνουν μήλα με έντονο κόκκινο χρωματισμό κατάλληλες και για πρώιμες εξαγωγές. Είναι η ποικιλία Τσερσεϊμακ που ωριμάζει στα τέλη Ιουλίου και η ποικιλία Στάρκκριμσον που ωριμάζει στις 15 Αυγούστου.

Τέλος στον οπωρώνα μας που θα εγκαταστήσουμε εκτός από την κύρια ποικιλία θα πρέπει να φυτέψουμε και μια άλλη ποικιλία σε ποσοστό 25% που είναι εντελώς απαραίτητη για τη γονιμοποίηση της κυρίας ποικιλίας γιατί όλες οι ποικιλίες της μηλιάς είναι αυτόστειρες και για να γονιμοποιηθούν τα λουλούδια τους έχουν ανάγκη από τα αρσενικά λουλούδια μιας άλλης ποικιλίας που να ταιριάζει με την κάθε μια από αυτές.

Για όλες τις παραπάνω ποικιλίες που αναφέραμε κατάλληλη για τη γονιμοποίησή τους είναι η ποικιλία Γκόλντεν Ντελίστιους η γνωστή ποικιλία που κάνει τα κίτρινα μήλα.

Τα δένδρα της ποικιλίας που είναι για τη γονιμοποίηση θα πρέπει να φυτεύονται σε όλο τον οπωρώνα.

Αυτές είναι οι μοντέρνες τάσεις στην καλλιέργεια της μηλιάς που έχουν όλως ιδιαίτερη σημασία και για την Ήπειρο όπου οι ποτιστικές εκτάσεις είναι ορισμένες και επιβάλλεται η εκμετάλευσή τους κατά τον πιο εντατικό τρόπο.

Σήμερα με τον τρόπο αυτόν μπορεί ο καλλιεργητής από τρία στρέμματα οπωρώνων μηλιάς να πάρει το ίδιο εισόδημα που τα παλιά χρόνια με τους παραδοσιακούς οπωρώνες το έπαιρνε από δέκα στρέμματα. Τούτο σημαίνει ότι εάν κάποιος εγκαταστήσει έναν οπωρώνα μηλιάς σε έκταση 3 στρεμμάτων με το καινούργιο σύστημα της πυκνής φύτευσης, μπορεί να έχει μια παραγωγή μέχρι 30 τόννους μήλα, που με μια μέση τιμή 20 δραχμές το κιλό θα έχει ένα ακαθάριστο εισόδημα 600.000 δραχμών.

Αυτό το αποτέλεσμα θα επιτευχθεί με την προϋπόθεση ότι όλες οι άλλες καλλιεργητικές εργασίες θα γίνονται σωστά όπως η κατεργασία του εδάφους, τα ποτίσματα, τα κλαδεύματα, οι καταπολεμήσεις των ασθενειών, λιπάνσεις, κ.λ.π.

Αυτά από την πλευρά του οικονομικού αποτελέσματος που είναι σημαντικό. Δεν θα πρέπει όμως να παραγνωρίζεται και η αισθητική πλευρά του θέματος δεδομένου ότι τέτοιοι οπωρώνες θα δώσουν μια ξεχωριστή ομορφιά και γοητεία στις περιοχές που θα εγκατασταθούν της ιδιαιτέρας μας πατρίδας, και θα καταστήσουν περισσότερο ελκυστικό, υγιεινό και ευχάριστο το φυσικό τους περιβάλλον.





Αρχοντοπούλα της Ζίτσας



ΗΠΕΙΡΩΤΙΣΣΑ ΕΣΤΙΑΔΑ

Της κ. Χρυσάνθης Ζιτσαίας

Παλιά μου αδερφοποιτή, καλή μου φιλενάδα.
Βαθειά μου σε στοχάζομαι σαν ιερή Εστιάδα.
Βαλανιδιά βαθύριζη σ' ενός βουνού τη ράχη
Ολάκερη την 'Ηπειρο σαν να κρατάς μονάχη.
Κάτι απ' το Ρόβα εσύ κρατάς κι απ' την Κυρά Φροσύνη
Και κάτι απ' την περφάνεια μας και τη μεγαλωσύνη.
Απ' τους καϋμούς τους άσωστους, απ' την παλιά γενιά μας
Κι από τη φτώχεια την πικρή κι από την αρχοντιά μας.
Εσύ τ' αμπέλια κλάδεψες, ώργωσες τα χωράφια
Και ξόμπλιασες τις φορεσιές μ' ασήμια και χρυσάφια.
Εσύ το μούστο πάτησες, μάζεψες τη σοδειά μας
Και σφράφισες γλυκό κρασί να γιάνει την καρδιά μας.
Της ξενητειάς εστράγγισες τ' ολόγιομο ποτήρι
Και τους χορούς μας έσυρες πρώτη στο πανηγύρι.
Τίποτε δε λησμόνησες ψυχή πιστή κι ατόφια.
Τις τηγανίτες τοίμασες για τα γλυκά πιστρόφια.
Με μέλι και με μύγδαλα στην τάβλα τη στρωμένη
Νάρθουν και να καθίσουνε γυιέ μου οι ξενητεμένοι.
'Αγιο παλιό εικόνισμα, μαλαμοκαπνισμένο
Απ' του καιρού κι απ' του καϋμού τα βόλια χυπημένο
Στα τρίσβαθα της μνήμης μας στ' άδυτα της ψυχής μας
Σαν Εστιάδα υψώνεσαι και σύμβολο της γής μας.
'Όπου φυλάς την άσβεστη φωτιά στο παραγώνι
Από γενιά σ' άλλη γενιά κι από παπού σ' αγγόνι.
'Όπου φυλάς ότι ακριβό κειμήλιο να το βρούμε
Και το γιοφύρι της καρδιάς στεργιώνεις να διαβούμε.



ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΨΑΛΙΔΑΣ

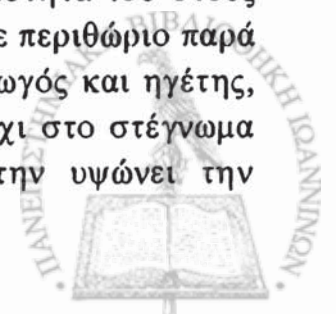
(1767-1829)

Από τις κορυφαίες μορφές του ελληνικού διαφωτισμού, αληθινός διδάσκαλος του Γένους «αρχιδάσκαλος» όπως τον αποκαλούσεν ο Βιλαράς.

Γεννήθηκε στα Γιάννενα το 1767 κι' εκεί έμαθε τα πρώτα γράμματα. Το 1773 έχασε τον πατέρα του και τότε ξενιτεύτηκε στη Ρωσία όπου ζούσαν εμπορευόμενοι οι μεγαλύτεροι αδελφοί του. Συνέχισε τις σπουδές του στη Νίζνα κι εν συνεχεία στην Πολτάβα της Ουκρανίας. Είκοσι χρόνων, συνοδεύοντας ως οικοδιδάσκαλος τον γιο πλούσιου ομογενή, πήγε στη Βιέννη όπου φρόντισε και για τις δικές του σπουδές. Στην αρχή παρακολούθησε ιατρική κι ύστερα επιδόθηκε στη φιλοσοφία και στις φυσικές επιστήμες. Το 1791 μόλις 24 χρόνων εκδίδει τον φιλοσοφικό τόμο «Αληθής Ευδαιμονία» έργο που το προόριζε να γίνει τρίτομο, χωρίς όμως και να το ολοκληρώσει.

Ζώντας τον πυρετό του ξεσηκωμένου πνευματικά γένους που επείγεται μέσω της παιδείας να ετοιμάσει την εθνική ανάσταση επιδίδεται σε μια πολύμοχθη συγγραφική παραγωγή, θέλοντας να συμβάλλει προσωπικά στη διαφώτιση των νέων, έχοντας όλη την ορμή και τα εφόδια της ηγετικής φυσιογνωμίας. Οι υψηλοί τίτλοι τον αφήνουν αδιάφορο αρνείται να διδάξει στην Ακαδημία της Πέστης όπου τον καλούν κι ύστερα από οχτώ χρόνων διαμονή στη Βιέννη, κατεβαίνει στα Γιάννενα, απόστολος του διαφωτισμού. Με πίστη, σφρίγος και πατριωτικό ενθουσιασμό αναλαμβάνει από την 1 Φεβρουαρίου 1796 τη διεύθυνση της Μαρουτσαίας Σχολής που κλείνει όμως σ' ένα χρόνο, γιατί σταμάτησε το κληροδότημα που την συντηρούσε. Αρκετές προσκλήσεις του γίνονται, για διάφορες θέσεις ανάμεσα στις οποίες και η πρόσκληση του φαναριώτη άρχοντα Μουρούζη, που τον προκρίνει οικοδιδάσκαλο των παιδιών του. Αλλά ο Ψαλίδας θέλει να δέσει τ' όνομά του με τον τόπο του. Ενεργώντας, πετυχαίνει ένα νέο κληροδότημα, απ' τον Καπλάνη, και ιδρύει δική του σχολή την Καπλάνειο, τη λαμπρότερη απ' όσες δόξασαν τα Γιάννενα, όπου και δίδαξε μέχρι το 1820.

Βάζοντας όλη τη φλόγα του κι όλη την ψυχή του, ανέδειξε φημισμένους μαθητές (Φωλητάς, Ανώπιος) εφήρμοσε συγχρονισμένες μεθόδους διδασκαλίας, βοήθησε τη φτωχολογιά και την εξυπνάδα, χτύπησε την πρόληψη και τον ραγιαδισμό και, επί 25 χρόνια, μέσω της σχολής του ψήλωσε στο ανάστημα ενός τοπικού ηγέτη που τον ενδιέφεραν εξίσου τα προβλήματα του καιρού, εθνικά, κοινωνικά κτλ. Πρωτοπόρος κι επαναστάτης, υπέρμαχος της καθάριας δημοτικής, φίλος και συνεργάτης του Βηλαρά, ανάλωσε τη δραστηριότητά του στους νέους, στα γράμματα και στο γένος — σε έκταση που δεν άφηγε περιθώριο παρά για λιγοστεμένη πιά συγγραφική παραγωγή. Δάσκαλος παιδαγωγός και ηγέτης, χτυπάει την γραμματική και τον σχολαστικισμό. Αποβλέπει όχι στο στέγνωμα αλλά στο φούντωμα της ψυχής. Αφυπνίζει τη νεολαία, την υψώνει την





Α Γραμματικός ο Ψαλίδας 1805



ενθουσιάζει, ετοιμάζοντάς την για όλα τα καιρία προβλήματα του καιρού καλλιεργώντας τις φυσικές επιστήμες. Έχοντας εξοπλίσει τη σχολή του και με τα ανάλογα όργανα και τις συσκευές έκανε πολλά πειράματα φυσικής και χημείας, όπου λένε, πήγε κι ο Αλή-πασσάς και οι γιοί του, να βεβαιωθούν ότι δεν ήταν διαβολικά και μυστηριώδη σύνεργα.

Παράλληλα προς το παιδευτικό του έργο, δεν σταμάτησε τις επαφές και την αλληλογραφία με άλλους φωτισμένους λογίους και άξιους εθνικούς παράγοντες. Με τη γλωσσομάθειά του βοήθησε τον Αλήπασα σε ποικίλες διπλωματικές ενέργειες, ξέροντας να χρησιμοποιεί τη φιλία του με τον τύραννο για το καλό των Ελλήνων. Ειδική δραστηριότητα ανέπτυξε αφ' ότου ορκίστηκε φιλικός και το κεφάλαιο Αλήπασας έπαιζε τεράστιο ρόλο στα σχέδια της Έταιρείας.

Η όλη του δράση, η προοδευτικότητα του και η ντομπροσύνη του επόμενο ήταν να επισύρουν τον πόλεμο των συντηρικών ή των «τουρκολατρών» όπως τους αποκαλούσε. Ο Κοσμάς Μπαλάνος, της αντίθετης σχολής, τον κατηγορήσε «επί αθεΐα και βολταρισμό». Συνεχή συκοφαντικά γράμματα στον Καπλάνη είχαν επίσης ως αποτέλεσμα η Καπλάνειος να τεθεί υπό τον έλεγχο του πατριαρχείου και ν' απαγορευθεί στον Ψαλίδα η επέκταση της διδασκαλίας του και σε κοινωνικούς ή εθνικούς τομείς, με το φόβητρο του αφορισμού. Σ' όλα αυτά ο μεγάλος διδάσκαλος αντεπεξήλθε με σθένος και γενναιότητα. Δούλεψε λαμπρά για την παρασκευή του αγώνα. Με την πυρκαγιά των Γιαννίνων και την πτώση του Αλήπασα κατέφυγε κι αυτός όπως ο Βηλαράς στα Ζαγοροχώρια (Αυγ. 1820 - Ιούλιος 1822). Από κει διαπεραιώθηκε στη Κέρκυρα, στέλνοντας στον Μαυροκορδάτο και άλλους γράμματα, εκθέσεις, υπομνήματα κλπ. μάταια περιμένοντας να χρησιμοποιηθεί. Ιδιωτικά εξακολουθούσε να πικραίνεται και να υποφέρει. Ψευτοζούσε, με ιδιωτικές παραδόσεις, κι ωστόσο ξόδευε να συντηρήσει ηπειρώτες πρόσφυγες ή να φυγαδεύσει αρματωμένους στην ηπειρωτική Ελλάδα. Άλλη πίκρα εγνώρισε όταν με τη λειτουργία της Ιονίου Ακαδημίας και πάλι δεν χρησιμοποιήθηκε ενώ διορίστηκαν καθηγητές δύο απ' τους μαθητές του. Το φθινόπωρο του 1828 διορίστηκε τέλος στο ελληνικό Λύκειο (κατώτερη σχολή) της Λευκάδας, όπου και πέθανε σ' ένα χρόνο, 20 Ιουλίου 1829, εξηνταδύο μόνον ετών. Θάφτηκε στο εκκλησάκι του Αγίου Μηνά, στη Λευκάδα.



Ο ΤΣΑΜΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ ΣΤΑ ΚΑΤΩΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΙΑΤΩΝ

Από το βιβλίο του κ. Σωτήρη Λάγγαρη

Β΄

Η πομπή του γάμου έχει την εξής σειρά.

Πρώτος προπορεύεται ο παπάς του χωριού, με τον ψάλτη και τον νεοκόρο. Στη συνέχεια ο κουμπάρος, όπου στη μέση έχει τον γαμπρό, και δίπλα του τον πρωτοσυμπέθερο. Ο πρωτοσυμπέθερος, είναι και ο τελετάρχης της όλης πομπής. Αυτός αργότερα θα διαπραγματευθεί στο μέσον του χωριού την παραλαβή της νύφης από τους δικούς της. Πίσω από όλους αυτούς ακολουθούν οι υπόλοιποι καλεσμένοι του γαμπρού άνδρες και παιδιά και από πίσω οι γυναίκες. Αν ο γάμος γίνει στο ίδιο χωριό, θα πάρουν την νύφη πεζή. Αν η νύφη είναι από άλλο χωριό, θα πάνε να την πάρουν καβάλα στα άλογα, όπου στα σαμάρια των αλόγων ρίχνουν χρώματιστές βελέντζες φλοκάτες.

Στο γάμο και κατ' επιθυμία του γαμπρού, καλούν και τα βιολιά (όργανα). Τα τραγούδια όμως του γάμου θα τα πουν οι πρωτοτραγουδιστάδες του χωριού άνδρες και γυναίκες και από τα δυό τα μέρη, πρώτα το λένε οι γυναίκες και την ίδια στροφή επαναλαμβάνουν οι άνδρες. Ο πατέρας και η μάννα του γαμπρού δηλαδή οι πεθεροί, δεν θα ακολουθήσουν το ψίκι, αλλά θα περιμένουν στο σπίτι να τους φέρουν τη νύφη. Τα τραγούδια από το σπίτι του γαμπρού αρχίζουν με το ακόλουθο πρώτο τραγούδι που ξεκινάει το ψίκι σε αργό ρυθμό.

Για κίνα κίνα δέντρε
με ρίζες με κλωνάρια
με ρίζες με κλωνάρια
μ' όλα τα παληκάρια.

Άει καλέ γαμπρέ
κλωνί του μόςχου
για πού κίνησες
για πού πηγαίνεις;

— Πάνω στην καλή μου
στην καλύτερή μου
— Δρόμοι μου στενοί
στενοκλεισμένοι για πλατείνετε, για ομορφένετε
να διαβεί ο γαμπρός με το ψίκι του με το σόι του.

Με τα δυο αυτά τραγούδια βγαίνουν από το σπίτι του γαμπρού και το ψίκι προχωρεί κάπως γρηγορότερα τραγουδώντας.

Πήγαινα του δρόμου δρόμου
Κόντω Χαΐδω χαϊδεμένη μου.



Το στρατί το μονοπάτι
Κόντω Χαΐδω χαϊδεμένη μου.

Βρίσκω μια μηλιά στο δρόμο
Κόντω Χαΐδω χαϊδεμένη μου.
Με τα μήλα φορτωμένη
Κόντω Χαΐδω χαϊδεμένη μου.

Τάχει ο αφέντης μετρημένα
Κόντω Χαΐδω χαϊδεμένη μου.
Κι η κυρά λογαριασμένα
Κόντω Χαΐδω χαϊδεμένη μου.

Άλλο τραγούδι

Κάτω στην Άϊ κι αμάν αμάν
κάτω στην Άϊ Παρασκευή,
Κάτω στην Άϊ Παρασκευή
κοιμάται η κόρη μοναχή
Κοιμάται και κι Άϊ μαν αμάν
Κοιμάται κι όνειρεύεται
Κοιμάται κι όνειρεύεται
Και βλέπει πώς παντρεύεται
και πώς αρραβωνιάζεται.

Το ψίκι το συνοδεύει ένα νέο παιδί 17 ως 18 χρονών συγγενής του γαμπρού. Τον λένε συχαρικιάρη. Ο συχαρικιάρης έχει μαζί του ένα ντουφέκι που όταν το ψίκι πλησιάζει στο σπίτι της νύφης ξεχωρίζει, τρέχει προς το σπίτι και προτού μπει μέσα ρίχνει δύο τρεις ντουφεκιές (τα συχαρικια). Μπαίνει μέσα στο σπίτι. Εκεί τον κερνούν στα βιαστικά, ανταλλάσσουν τις καθιερωμένες ευχές, του βάζουν ένα μαντήλι άσπρο, και επιστρέφει τρέχοντας και ενώνεται με το ψίκι, που εκείνη τη στιγμή πλησιάζει να μπει στο σπίτι της νύφης. Ο συχαρικιάρης προσέχει στο λίγο χρόνο που βρίσκεται στο σπίτι της νύφης να μην του κρεμάσουν τίποτε επάνω του χωρίς να το αντιληφθεί.

Τα τραγούδια συνεχίζονται κι απ' τα δυο τα μέρη, από το ψίκι που έρχεται απ' έξω κι από μέσα από το σπίτι της νύφης.

Τήν ώρα που το ψίκι μπαίνει στο κατώφλι του σπιτιού λένε το εξής τραγούδι:

Έβγα μώρ' νύφη στο παραθύρι
να δεις τον Ήλιο και το φεγγάρι
να δεις τον (λένε το όνομα του γαμπρού)
πούρθε να σε πάρει.



Μέσα από το σπίτι ακούγονται τα τραγούδια που λένε στη νύφη.

Έρθαν οι συμπέθεροι
γαλανή γαλατιανή
έρθαν για να σε πάρουν
με μάρανες καημένη.

Μόλις της φέρουν το μπόγο με τα δώρα του γαμπρού, τ' ανοίγουν ένα-ένα κι αρχίζουν να τις τα φορούν με τη σειρά και της λένε και από ένα τραγούδι για κάθε πράγμα που της φοράνε.

Βάλτε της νύφης καλά τσερέπια...

(Τα τσερέπια είναι κάλτσες κεντημένες)

όπου της έπλεκαν τα κοριτσάκια

(και της φοράνε τις κάλτσες)

Βάλτε της νύφης καλές κοντούρες

(οι κοντούρες είναι τα παπούτσια - γόβες)

Όπου τις έφτιαχναν τα παλληκάρια

(και της φορούν τα παπούτσια)

Σούφερε ο γαμπρός καλό το βέλο

(και τη σκεπάζουν με το βέλο).

Το βέλο είναι το κάλυμμα που της ρίχνουν πάνω από όλη τη στολή της. Είναι φτιαγμένο από άσπρο τούλι, με αρκετές σούρες στο κεφάλι και στην κορυφή περνούν μια φαρδιά κορδέλλα ρόζ. Στο διπλανό δωμάτιο βρίσκεται ήδη το σόϊ του γαμπρού. Στην κορυφή κάθεται ο παππάς, στη μέση έχει το γαμπρό πιο κει τον κουμπάρο και τον πρωτοσυμπέθερο. Αφού τους κεράσουν από ένα ρακί (ούζο) και από μια δίπλα ο πατέρας της νύφης ή άλλος πλησιέστερος συγγενής της στέκεται στη μέση του νοντά υψώνει το ποτήρι του και απευθυνόμενος προς το μέρος που είναι το ψίκι του γαμπρού τους λέει τις εξής ευχές.

Συμπέθεροι καλώς ορίσαταν...
να μας προκόψουν τα παιδιά και σ' άλλα να χαρούμε.
Και στα σπίτια σας...
Πάντα τέτοια νάχουμε...

Έτσι εύχονται όλοι με τη σειρά τους ο καθένας στον άλλον οι συμπέθεροι του γαμπρού με τους συμπεθέρους της νύφης, λέγοντας και πειραχτικά λόγια



μεταξύ τους. Μόλις κεραστούν όλοι σηκώνεται ο πρωτοσυμπέθερος και φωνάζει προς το σόϊ της νύφης, πειραχτικά:

— Άϊστε συμπέθεροι κάντε μας τη νύφη χαζίρη, (έτοιμη) βιαζώμαστε να φύγωμε έχομε μακρύ δρόμο να κάνουμε και θα πεινάσουμε...

— Κατσείτε να φάμε ... τους απαντούν από το σόϊ της νύφης και αρχίζουν τα παρακάτω τραγούδια...

Συμπέθεροι κατσείτε κι άλλο ρακί να πιείτε.

Μείνα τα ρακιά μας δεν σαν άρεσαν ... έχομε γειτόνους και τ' αλλάζομε...

Από το σόϊ του γαμπρού τους απαντούν ... κι αυτοί τραγουδώντας...

Δεν έρθαμεν για φαϊ για πιεί
 Ροδιά μου ροδιά μου
 κι ούτε κρασί να πιούμε
 Ροδιά μου Λουλουδιά μου.
 Μόν' έρθαμαν για λόγιασμα
 Ροδιά μου ροδιά μου
 Τη νύφη για να δούμε
 Ροδιά μου Λουλουδιά μου.
 Μας είπαν που είναι όμορφη
 Ροδιά μου Ροδιά μου
 Ξανθιά γαλανομάτα
 Ροδιά μου λουλουδιά μου

Μετά από αυτά τα τραγούδια σηκώνονται ό πρωτοσυμπέθερος και το σόϊ του γαμπρού χαιρετούν τους συμπεθέρους από το σόϊ της νύφης και βγαίνουν στην αυλή περιμένοντας να ετοιμαστεί για να ξεκινήσει και η νύφη.

Από το δωμάτιο που είναι η νύφη με τις γυναίκες που τη στολίζουν αρχίζουν τα τραγούδια του ξεκινήματος

— Για ευχή σου με πατέρα
 τώρα στο κίνημά μου
 τώρα στο κίνημά μου
 στο συναπάντημά μου

— Με την ευχή μου κόρη
 Θεός να σε προκόψει.

— Για ευχή σου με μωρ' μάννα
 τώρα στο κίνημά μου, στο συναπάντημά μου.

— Με την ευχή μου κόρη Θεός να σε προκόψει,
 Πέντε γιούς να αποχτήσεις και στον πάτο
 θυγατέρα, όμορφη σαν περιστέρα...

Άλλο τραγούδι:

Φεύγω σας αφήνω για



μωρ' καλά μου πατρικά.
 Άει συντρόφισσες καλές κοπέλες,
 τούτον τον καιρό ξεχωριζόμαστε
 και τον άλλονε ανταμωνόμαστε.

Άλλο τραγούδι

Αυτού κοντοκαρτέρει, μωρέ χρυσό μου ταίρι,
 να γλυκοφιλήσω, ν' αποχαιρετήσω
 τους γλυκούς γονέους τα γλυκά μ' αδέρφια,
 τα γλυκά ξαδέρφια.

Από το σόϊ του γαμπρού που περιμένουν, όπως είπαμε, έξω στην αυλή,
 τραγουδούν κι αυτοί.

Για μή σας κακοφαίνεται
 πούρθαμαν στο νοντά σας,
 εμείς τη νύφη θέλουμε
 και ο νοντάς δικός σας.

Άν η νύφη είναι από άλλο χωριό:

Για μη σας κακοφαίνετε
 πούρθαμαν στο χωριό σας
 εμείς τη νύφη θέλουμε
 και το χωριό δικό σας.

Άλλο:

Σήμερα είν' άσπρος ουρανός
 σήμερα είν' άσπρη μέρα,
 σήμερα στεφανώνεται
 Αϊτός την περιστέρα.
 — Η περιστέρα η Πλουμερή,
 κι αϊτός περιγραμμένος
 με το σπαθί ζωσμένος.

Η νύφη βγαίνει από το σπίτι, συνοδεΐα απ' τους δικούς της γονείς και συγγενείς και με όλους αυτούς που πήγαν να την ξεκινήσουν. Την ακολουθεί μια γυναίκα (σαν σωματική ακόλουθος) την λένε νταντά. Η νταντά θα ακολουθήσει τη νύφη στο σπίτι του γαμπρού. Θα της συμπαρασταθεί σε όλα και θα κοιμηθεί μαζί της το πρώτο βράδυ στο σπίτι του γαμπρού. Θα φύγει από κει τη Δευτέρα το βράδυ. Η νταντά θα πρέπει να προσέχει σε όλο αυτό το διάστημα να μην τη ράψουν εκεί που κάθεται και της κλέψουν τη νύφη. Από το σόϊ της της τραγουδούν:

Για ιδέσσετε για ιδέσσετε,



Ήλιο, Φεγγάρι πέστετη,
 Για ιδέστετη την πέρδικα
 πώς περπάτει λεβέντικα.
 Για ιδέστετη πως περπατεί
 Σαν άγγελος με το σπαθί
 Αυτού που σίμωσες να μπεις
 Ήλιος φεγγάρι να φανείς.

Από το σόϊ του γαμπρού τραγουδούν κι αυτοί:

Ήλιε ανέβαινε, Περικατέβα,
 Κάτσε στο θρονί, δός μας τη νύφη.
 — Όλοι την έδιναν κι όλοι τη δίνουν,
 Ο πατέρας της δεν μας τη δίνει.
 Τάξτε του φλωριά να μας τη δώσει.
 — Όλοι την έδιναν κι όλοι τη δίνουν,
 Μόν' η μάννα της δεν μας τη δίνει,
 Τάξτε της φλωριά να μας τη δώσει.
 — Όλοι την έδιναν κι όλοι τη δίνουν.
 Μόν' τα αδέρφια της δεν μας τη δίνουν.
 Τάξτε τους φλωριά να μας τη δώσουν.

Προχωρούν έτσι τραγουδώντας και από τα δυό μέρη ως που να φθάσουν στη μέση του χωριού κι' εκεί ορίζουν τον τρόπο που θα γίνει η παράδοση της νύφης από τους δικούς της στον πρωτοσυμπέθερο. Εδώ θα πούνε τραγούδια άλλα.

Από το σόϊ της νύφης ζητούν χρήματα γι' αυτούς που έκαναν το προξενιό. Τους ζητούν τα ευρετικά (βερέτικα) έτσι τα λένε.

Δομάστε τα βερετικά
 να πάρετε τη νύφη.

Αυτό επαναλαμβάνεται πολλές φορές και το παζάρεμα συνεχίζεται (εικονικό πάντοτε). Ο πρωτοσυμπέθερος βγάζει από τις τσέπες του διάφορα παληά νομίσματα, ή παλιά κέρματα και προσπαθεί μ' αυτά να τους ξεγελάσει. Σ' αυτό του το φέρσιμο από το σόϊ της νύφης του απαντούν τραγουδώντας.

Για κοιτάξτε καλά
 τι είναι κάλπικος παράς,
 τι είναι κάλπικος παράς,
 και γελάνε μετεμάς.

Αυτό το τραγούδι επαναλαμβάνεται κάθε φορά που ο πρωτοσυμπέθερος βγάζει τα κάλπικα νομίσματα και τους τα δίνει.

Από το σόϊ του γαμπρού τραγουδούν:



Τάξετε τους φλωριά
να μας τη δόκουν.

Τέλος ύστερα από πολλά τέτοια φερσίματα, ο πρωτοσυμπέθερος βγάζει από τη τσέπη πραγματικά χρήματα τα δίνει σε κάποιον, και αφού ασπάζονται μ' αυτούς που κρατούν τη νύφη ανταλλάσσοντας ευχές, παίρνουν τη νύφη και συνεχίζουν την επιστροφή για το σπίτι του γαμπρού, τραγουδώντας.

Το σόϊ της νύφης γυρίζει στο σπίτι για το καθιερωμένο τραπέζι. Στο δρόμο τα τραγούδια συνεχίζονται τώρα με γρηγορότερο ρυθμό από το σόϊ του γαμπρού.

Σας πήραμαν το μάλαμα
σας πήραμαν τ' ασήμι
κι' αφήκαμαν τα σκούπιρα
που ρίχνουν στα σοκάκια.
Σας επήραμαν τη νύφη
σας αδειάσαμεν το σπίτι

Άν η νύφη είναι από άλλο χωριό λένε το εξής:

Στούτο το καλό χωριό τίποτε δεν μ' άρεσε
ένας δέντρος μ' άρεσε φουντωτός κλωναρωτός
με τα ριζοκλώναρα.

Άλλο:

Σ' όλον τον τόπο ξαστεριά και στο δικό μου αντάρα,
και στην πόρτα του γαμπρού Ήλιος με δυό φεγγάρια.

Άλλο:

Πώς πρέπει η τέντα η κόκκινη
και ο ήλιος όταν βγαίνει
έτσι έπρεπε και ο γαμπρός
στο δρόμο που διαβαίνει.
Πώς πρέπει η τέντα η κόκκινη
στα πράσινα λειβάδια
έτσι έπρεπε και ο γαμπρός
μπροστά στα παλληκάρια.





Ιστορική Στολή Σουλίου



Το ψίκι συνεχίζει το δρόμο για την εκκλησιά που θα γίνει η στέψη. Μόλις φθάσουν έξω από την εκκλησία λένε το παρακάτω τραγούδι.

Εκκλησιά μου κουκλωτή,
Κουκλωτή καμαρωτή
χίλια δέχεται κεριά
τη μεγάλη Πασχαλιά.
Δέξου τούτα νιόγαμπρα
και τα νεοστέφανα
βλογησέτα να προκόψουν
και καλούς καρπούς να δώσουν.

Στα παλιά τα χρόνια όμως το στεφάνωμα γινόνταν πάντοτε στο σπίτι. Όταν η πομπή πλησιάζει στο σπίτι του γαμπρού λένε τα εξής τραγούδια:

Έρθες νύφη σαν κυρά
στούτη μοσχοπεθερά
έρθες νύφη σαν αϊτός
στούτον μοσχοπεθερό.
Έρθες νύφη σαν αϊτέρι
στούτο μοσχοπεριστέρι.
Έρθες νύφη σιάδια σάδια,
στούτα, μόσχο συγγενάδια
Έρθες νύφη πέρδικα, πέρδικες είναι κι εδώ.

Μόλις η νύφη πατάει το πόδι της στο πρώτο σκαλί της εξώπορτας του σπιτιού λένε το εξής τραγούδι:

Το δεξί σου το ποδάρι
για να λάμψει το πελιάβρι.

(πελιάβρι) λέγεται η αυλή του σπιτιού. Έτσι η νύφη μπαίνει πατώντας με το δεξί της πόδι, για να της πάνε όλα δεξιά. Αν η νύφη είναι από άλλο χωριό και είναι στο άλογο καβάλα της λένε το εξής τραγούδι:

Για πέζε νύφη πέζε
για πέζε για ξεπέζε.
— Θέλω τάμα να πεζεύσω
Τάμμα από τον πεθερό μου
Τάμμα από την πεθερά μου.



Αφού προχωρήσουν και μπουν στο προαύλιο καλούν τη μάννα του γαμπρού με το παρακάτω τραγούδι:

Έβγα μάννα μου να δεις πέρδικα που σουφερα
πέρδικα και κλωσσαριά, και ντυμένη στα χρυσά.

Άλλο:

Έβγα πεθερά στη σκάλα
με το μέλι με το γάλα
Ρίξε πεθερά το ρύζι,
για να σου ριζώσει η νύφη.
Ρίξε ρύζι να ρυζώσει,
και κριθάρι να φυτρώσει.

Η πεθερά βγαίνει με το δίσκο με ρύζι και ραντίζει τη νύφη, για να είναι καλορίζικη, να ρυζώσει σαν το ρύζι και της βάζει μια κουταλιά μέλι στο στόμα για να είναι γλυκιά σαν το μέλι. Ύστερα τη ραντίζει με λίγο γάλα για να είναι η τύχη της άσπρη σαν το γάλα. Η νύφη πλησιάζει μπροστά της κάνει τρεις μετάνοιες και της φιλεί το χέρι, το ίδιο κάνει και στον πεθερό της. Έτσι την οδηγούν στο μέσον του οντά για τη στέψη. Εδώ πάνω σ' ένα τραπέζι εκτός από τα στέφανα, κουφέτα και το ποτήρι με το κρασί, υπάρχει και μια κουλούρα με πολλά κεντήματα. Αυτή την έχει φέρει ο κουμπάρος. Από την κουλούρα αργότερα θα κόψει ο παππάς ένα κομμάτι θα το βουτήξει στο κρασί και θα δώσει στο γαμπρό και στη νύφη. Μόλις τελειώσει η τελετή της στέψης, λένε στη νύφη το παρακάτω τραγούδι:

Για κούσε κούσε νύφη τη λέει τάγιο Βαγγέλιο,
τι λέει τ' Άγιο Βαγγέλιο, τι μολογάει το γράμμα,
Τίμα τον πεθερό σου να σε φωνάζει νύφη,
Νύφη και κυρά νύφη κι αρχοντο θυγατέρα.
Τίμα την πεθερά σου να σε φωνάζει νύφη
νύφη και κυρά νύφη κι αρχοντοθυγατέρα.

Αφού λοιπόν ξεκουραστούν λίγο έρχεται η ώρα για το φαγητό. Αμέσως στρώνονται τα μεσσάλια. (Τα μεσσάλια είναι στενόμακρες λωρίδες από άσπρο ύφασμα), όπου εκεί θα βάλουν τα φαγητά, ψωμιά, ποτά, και ότι άλλο χρειάζεται για το τραπέζι του γάμου. Το τραπέζι στρώνεται σε σχήμα Πί, για να βλέπουν όλοι και να εύχονται ο ένας τον άλλο. Πρώτα έρχονται οι μεζέδες εκλεκτοί και



ποικίλοι, μαζί με τα ποτήρια του ούζου. Αφού ευλογήσει ο παππός εύχεται πρώτα στον γαμπρό και στη νύφη, στη συνέχεια εύχεται ο κουμπάρος, ο πρωτοσυμπέθερος και στη συνέχεια όλοι οι άλλοι καλεσμένοι. Μετά έρχονται τα φαγητά, ψητά του ταψιού του φούρνου και τα μαγειρεμένα στα καζάνια καθώς και ότι άλλο καλό έχει να προσφέρει ο πατέρας του γαμπρού για κείνη την ημέρα. Κατά το φαγοπότι, οι ευχές συνεχίζονται, όλοι θέλουν να ευχηθούν στα νιόγαμπρα να είναι στερεωμένοι να ζήσουν χαρούμενοι και ευτυχισμένοι. Αφού φάνε αρχίζουν τα επιτραπέζια ή τα καθιστικά τραγούδια της ταύλας τα οποία είναι πολλά και ποικίλλα, και το πρώτο αρχινά έτσι:

Σε τούτην τάβλα που είμαστε
σε τούτο το τραπέζι,
τον άγγελο φιλέβουμε και το Χριστό κερνάμε
και την κυρά την Παναγιά
κι αυτήν την προσκυνάμε.
Να μας προκόψουν τα παιδιά
και σ' άλλο να χαρούμε
να ζήσουν χρόνους εκατό
και να τους απεράσουν.

Άλλο:

Κει πέρα βγαίν' ένας καπνός
σαν τι καπνός να βγαίνει.
Οι βλάχοι κάνουν μια χαρά
παντρεύουνε τη Λάμπρο.
Την παίρνει ένα παλλήκαρο
του πρώτου καπετάνιου,
της δίνουν χίλια πρόβατα
και πεντακόσια γίδια.
— Οι βλάχοι το μετάνιωσαν
Την Λάμπρω δεν τη δίνουν.

Άλλο:

Ψες προψές σαν τέτοια ώρα,
Μωρ' Γυαλένια κρουσταλένια
Ψες προψές σαν τέτοια ώρα
ώρη νύφη διαμαντένια.



Πολεμούσαν οι Σουλιώτες
με τους κάτω Δελβινιώτες.
Νύφη βρίσκουν και την παίρνουν
στο βουνό την ανεβάζουν
λέει και κει την εξετάζουν.
Τούρκα είσαι για Ρωμιά,
μωρ' γυαλένια κρουσταλλένια
τούρκα είσαι για ρωμιά,
ώρη νύφη Διαμαντένια.

Συνεχίζεται



«ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ»

Του κ. Κων/νου Νικολάρα

Ακόμα ένας χρόνος επάνω στο κορμί μας
ακόμη λίγη στη σβυστή φωτιά μας λίγη στάχτη
ένας ακόμη στεναγμός κι ένα καινούργιο άχτι
κι ένα ψαλίδισμα φριχτό σε κάθε απαντοχή μας

Γυρίζει ακόμη μια φορά της μοίρας μας τ' αδράχτι
και της θνητής ζωούλας μας κονταίνει κι η κλωστή μας
Στο κάθε νέο γύρισμα λίγη ακόμα στάχτη
λιγότερα ονειράτα κι ελπίδες και καύμοι μας
ένας ακόμα χρόνος επάνω στη ζωή μας

Ένας μεγάλος πικραμός κι άχτι κρυφό βαθειά μας
Γυρίζει ακόμα μια φορά της Μοίρας μας τ' αδράχτι
Κι' ημέρες λιγοστεύουνε και λίγη ακόμα στάχτη
σαν, σε φωτιά, που σβύν' αργά, θα μείνη στη καρδιά μας
ακόμα ένας χρόνος επάνω στα μαλλιά μας



ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ

ΤΑ ΠΕΡΙ ΒΑΛΤΙΣΤΑΣ

Του κ. Δημ. Παππά

Η Βαλ'στα, φαίνεται, ήταν κωμόπολη στο σημερινό αμπελώνα «Αγίας Τριάδος» του Μεγάλου Περιστερίου. Αριθμούσε κατά τις αρχαίες διηγήσεις 300-400 οικογένειες. Μέχρι σήμερα θυρεείται, ότι είχε πολύ πλούτο. Οι κούνιες (σαρμανίτσιες) των μικρών παιδιών, λέγεται, ήταν ασημένιες. Η Βαλ'στα είχε δύο μεγάλα Μοναστήρια. Ένα στη θέση «Καλόγηρος» όπου είναι τώρα ο ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Μεγάλο Περιστέρι και έτερον στη θέση «Παλιομονάστηρον» στο Μικρό Περιστέρι. Και τα δυο Μοναστήρια ήταν αφιερωμένα στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

Στο βράχο του Μικρού Περιστερίου, ο οποίος λέγεται «Χάος» υπάρχει και σήμερα μια μικρή σκήτη, που ανέβαιναν με κλίμακα. Ασφαλώς και στον πιο επάνω σπηλαιώδη βράχο, που λέγεται «Κουδουνότρυπα» θα ασκήτευαν τότε ασκητές.

Στην κορυφή του όρους Περιστερίου, που λέγεται «Καλόγηρος» ήταν Μετόχι των Μοναστηριών. Λέγεται ότι ήταν εκεί τρεις καλόγηροι. Βγήκε ο ένας έξω τον χειμώνα να ιδή τί καιρός είναι και τον παρέσυρεν ανεμοθύελλα και χάθηκε. Επειδή αργούσεν, βρήκεν ο άλλος να ιδή τί έγινε κι έπαθε κι αυτός τό ίδιο. Τέλος βγήκε και ο τρίτος να ιδή τί έγιναν κι έπαθε κι αυτός το ίδιο.

Έκτοτε δεν ξαναπήγαν εκεί καλόγηροι. Έμεινε δε ως σήμερα η παροιμία. Κοιτάζτε μην πάθουμε σαν οι καλόγεροι.

Η λέξη Βάλ'στα (Βάλτιστα) ίσως να είναι σλαβική. Μπορεί να λέγονταν «Μπλάτιστα», όπως ονομάζεται και το άνωθεν του Μεγάλου Περιστερίου βουνό και να ονομάστηκε έτσι και η κάτωθεν του βουνού αυτού κωμόπολη. Ελέγετο δε υπό των λογίων αντί Μπλάτιστα, Βάλτιστα, όπως Μπροσγκόλι λεγόταν από τους λογίους Προσγόλι. Πάντως η Βάλτιστα, καθώς λέγει η παράδοση ήκμαζεν. Γιορτές και πανηγύρια γινόταν, από τα οποία δύο ήταν τα σπουδαιότερα. Του Αγίου Θεοδώρου, το Σάββατο της πρώτης εβδομάδας των νηστειών και του Αγίου Αθανασίου στις 2 Μαΐου στον Ναό του Αγίου Αθανασίου στο Μικρό Περιστέρι.

Και για τα δυο αυτά πανηγύρια διηγούνται παραδόσεις παρόμοιες που έχουν τις ρίζες στις αρχαίες Ελληνικές παραδόσεις προσαρμοσμένες στη νέα του Χριστού Θρησκεία.

Λέγεται ότι του Αγίου Θεοδώρου, όταν έστηναν χορό στη θέση «Σέλωμα» έβγαινε με βοή από το «Κούλι» δηλαδή από ένα θεόρατον βράχον ένα στοιχείο με φτερά κι έτρωγε το πρώτο αντρόγυνο, που έσερνε το χορό.

Από την αιτία αυτή σιγά-σιγά οι Βαλστινοί αποφάσισαν να μην ξαναπάνε στον Άγιο Θεόδωρο να γιορτάσουν την εορτή του.

Την παραμονή όμως της εορτής του Αγίου παρουσιάστηκε ο Άγιος στον



ύπνο σε πολλούς κατοίκους και τους έδωσε θάρρος και τους παρακίνησε να πάνε στην γιορτή του.

Την επομένη ημέρα που ήταν η εορτή του Αγίου, όλη η Βάλτιστα σύσσωμη ανέβηκε στον Άϊ-Θόδωρο. Ύστερα από την λειτουργία στο «Σέλωμα» έστεισαν το χορό. Νά! και το στοιχειό βγήκε ως πάντα με βοή κι ερχόταν ν' αρπάξει το πρώτο αντρόγυνο, που έσερνε το χορό. Μα κι άλλη βοή ακούστηκε από το εκκλησάκι του Αγίου Θεοδώρου και να ο Άγιος στον αέρα καβαλάρης ξεπήδησε από το Άγιο βήμα του Ναού. Κυνήγησε το στοιχείο και στη θέση «Πόρος» το χτύπησε με το κοντάρι του και χάθηκε από τότε το καταραμένο στοιχείο. Με το χτύπημα όμως του κονταριού σχίστηκε κι άνοιξε ο βράχος «το Κούλι» και μέσα στην σχηματισθείσα σχισμάδα του περνάει σήμερα η «γκούρα», το μικρό ποταμάκι. Εκεί δε που έσταξε το αίμα του χτυπημένου στοιχειού στη θέση «Πόρος» λένε ότι τα πρόβατα κι άλλα ζώα σήμερα δεν πίνουν νερό, όσο κι αν διψούν και διψασμένα βελάζουν πηγαίνοντας άνω κάτω!

Του Αγίου Αθανασίου, όταν έστρωναν τα τραπέζια, ένα ελάφι έβγαινε από το διπλανό δάσος από έλατα «Μπουρντέτος» και πήγαινε στους πανηγυριστές που το έσφαζαν, το έψηναν και το μοίραζαν σε όλους. Επειδή όμως κάποτε δεν το αφήκαν να ξεκουραστεί παρά το έσφαζαν αμέσως, δεν ξαναήρθε πια το ιερό ελάφι στο Πανηγύρι του Αγίου Αθανασίου.

Η Βάλστα καταστράφηκε από τους Τούρκους στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Έφιπποι Τούρκοι στρατιώτες ονομαζόμενοι «Σπαήδες» ή «Σουφαρήδες» ερχόταν συχνά και ζητούσαν το παιδομάζωμα. Οι Βαλτιστινοί τους ξεγελούσαν με χρήματα. Αλλά αυτή η δουλειά δεν τελείωνε ποτέ. Μαζεύτηκαν όλοι οι Βαλτιστινοί να λάβουν απόφαση τι θα κάμουν. Θα δώσουν τα παιδιά ή θα φύγουν.

Αποφάσισαν το δεύτερο. Όταν ήρθαν οι Σπαήδες για το παιδομάζωμα του φιλοξένησαν ως πάντοτε. Την νύχτα όμως, στο πρώτο ύπνο τους σκότωσαν. Έκρυσαν όλα τα πολύτιμα πράγματα που δεν μπορούσαν να πάρουν μαζί τους στο ρέμα Αγίου Ιωάννου ή Γκοστίνας και στο Καταθήκι κι έφυγαν. Κατόπιν περιπετειών έφθασαν έξωθι της Κωνσταντινουπόλεως όπου δεν εφαρμόζονταν το παιδομάζωμα.

Η Βάλτσα ερημώθηκε από τους Τούρκους. Τα μοναστήρια λεηλατήθηκαν και επτώχευσαν. Και μονάχα λίγοι μοναχοί έμειναν στον τόπο όπου άλλοτε ήκμαζε η Βάλστα.

ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΙΜΩΘΕΙΣΗΣ ΒΑΛΣΤΑΣ

Οι λίγοι μοναχοί, που έμειναν μετά την ερήμωση της Βάλστας κατόρθωσαν να συνοικίσουν ολίγους νομάδες κτηνοτρόφους στην περιοχή της Εκκλησίας της Παναγίας, που γιορτάζει στις 8 Σεπτέμβρη στη θέση «Παναγιά» Μεγάλου Περιστερίου. Ο συνοικισμός αυτός ονομάστηκε απλώς το χωριό. Ένεκα δε



ασθενειών, εκ του υγρού εδάφους της θέσεως «Παναγιάς» μετώκησαν χαμηλότερα, στη θέση που σήμερα ονομάζεται «Παλιοχώρι» Μικρού Περιστερίου. Στη θέση αυτή το χωριό μεγάλωσε και προόδευσε. Οι κάτοικοι του χωριού καλλιεργούσαν και τα χωράφια της άλλοτε Βάλστας. Λέγεται ότι οι Τσελιγκάδες του χωριού είχαν και κοπάδια του Αλή-Πασά. Ονομαστοί Τσελιγκάδες ήταν ο Σούλτων, ο Ντούτσης και ο Βασιλαράς. Λόγω ευνοίας του Αλή-Πασά προς τους Τσελιγκάδες πήρε το «χωριό» πολλές θερινές βοσκές και επεξέτειναν τα σύνορα στο Συρράκο, Καλαρρύτες, Χαλίκι, Ανθοχώρι, Γότιστα κ.λ.π.



ΓΡΑΦΟΥΝ ΟΙ ΝΕΟΙ ΜΑΣ

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Γεννήθηκε το 1961 στο χωριό Πρωτόπαππα Ιωαννίνων. Φοιτητής της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Θεσ/νίκης. Μέλος της Νεολαίας Ηπειρωτικής Εστίας. Δημοσιεύει ποιήματα για πρώτη φορά και ασχολείται παράλληλα με το μοντέρνο χειροποίητο κόσμημα.

Η MANNA

Επιστολή πρώτη και τελευταία
στην αγράμματη μάννα μου που Πεντηκοστή τρίτη ημέρα του χινοπώρου
δεν θα την καταλάβει ποτέ Δεκαεφτά χρόνια πριν το τέλος του
XX αιώνα

Γεννήθηκες πάνω στην οργή της ώριμης γης
Με τ' όνειρο φυλακισμένο στο φως της πετρελαιο-
γυάλινης λάμπας, και τη μοίρα της πλανιέται
στα μπράτσα της σιδεριάς του παραθυριού.

Βαφτίστηκες στο μούστο του πιο γλυκή
αμπελώνα, πήρες και κράτησες το όνομα των
αγριολουλουδιών και της δημιουργίας.
Σπούδασες της στέγης τις σταλαγματιές
το κόκκινο χρώμα που ζύμωναν οι οπλές
των αλόγων αντάμα με τ' αλέτρια. Παιγνίδια
το θέρισμα, τα πέτρινα αλώνια, οι φτσέλες
σ' αγίνωτη αγκαλιά η νότια βροχή
πούγλειφε την ήβη σου και μαζί την
έπλαθε η αυγή στη ποταμία με τα πράσινα
Παπύρια.

Οι πόθοι σου σιωπηροί χάνονται στη ξέφραγη αυλή
ως την ασέβεια της μέρας που ντυνότανε
Ευλαβική μου Μάννα
πιο ψιλή απ' τις γυμνές στριγγλιές των καρακαξιών
ως εκεί που η ίριδα του ουράνιου τόξου βεβηλώνεται
λιγνόκορμη με την ευφροσύνη των αγρών
στα στήθια, και την ηχώ του ιδρώτα σου
να πελεκιέται στις μύτες των βουνών και δέντρων καρπερών
θνητή θέα με την αφή της φέγγινης
νύχτας στα μαλλιά και το χρόνο απ' τις
αψίδες του πέτρινου καμπαναριού να σε
καλεί.



Γενάρη Φλεβάρη Μάρτη
Απρίλη Μάϊ Θερτή
Αλωνάρι Αύγουστο Τριγιτή
Αϊδημήτρη Αϊταξιάρχη Αϊντρέα
για να πληρώσεις της ενοχής σου το φόρο
Μητέρα μου
'Αγραυλη 'Ερση - Αιώνια - 'Αγραυλη 'Ερση.



ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Από την 27 έως 29/8/82 έγινε στα Γιάννενα το 3ο Παγκόσμιο Πανηπειρωτικό Συνέδριο το οποίο διοργάνωσε η Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος. Συμμετείχαν αντιπροσωπείες Ηπειρωτικών Σωματείων από διάφορα μέρη του Εσωτερικού και Εξωτερικού.

Την Ηπειρωτική Εστία εκπροσώπησαν ο Πρόεδρος κ. Γ. Μιχαήλ και ο Α΄ Αντιπρόεδρος κ. Γεώργ. Τσιατσιάς. Διάφοροι ομιλητές, οι οποίοι είχαν προκαθορισθεί, ανέπτυξαν θέματα που αφορούσαν την Ήπειρο σχετικά με την Βιομηχανία, Βιοτεχνία - Οικοτεχνία, Γεωργία - Κτηνοτροφία, Δασοπονία, Ενάλιο πλούτο, Τουρισμό, Ορυκτό πλούτο, Αποδημία - Παλινόστηση κ.λ.π.

Κύριο χαρακτηριστικό ήταν η έλλειψη λήψεων αποφάσεων επί των διαφόρων θεμάτων τα οποία ανεπτύχθησαν από τους ομιλητές και παρέμειναν ως ομιλίες μορφής διαλέξεως. Ακόμη η οργανωτική Επιτροπή δεν είχε προβλέψει έκδοση ψηφίσματος σχετικού με τα ανθρώπινα δικαιώματα των αδελφών μας της Βορείου Ηπείρου. Μετά από παρέμβαση και εμπνευσμένη ομιλία του Προέδρου της Εστίας μας κ. Μιχαήλ η οποία συγκίνησε και τους πλέον απαθείς και αδιαφόρους εξεδόθη ψήφισμα συμπαραστάσεως, ηθικής τουλάχιστον στους αδελφούς μας Βορειοηπειρώτες.

Η Ηπειρωτική Εστία, όπως πάντα έλαβε μέρος στις διάφορες εκδηλώσεις που έγιναν στη Θεσσαλονίκη με αφορμή τις επετείους των αγώνων του Έθνους.

Έτσι την 31-10-82 ημέρα των Μακεδονομάχων αντιπροσωπεία του Διοικητικού Συμβουλίου αντιπροσώπησε την Εστία μας τόσο στη δοξολογία και στη επιμνημόσυνο δέηση που έγινε στον Ναό της Αχειροποιήτου όσο και στην κατάθεση στεφάνου που έγινε στις προτομές των Μακεδονομάχων. Κατά την εκδήλωση αυτή ο πρόεδρός μας κ. Γ. Μιχαήλ κατέθεσε δάφνινο στεφάνι στη προτομή του Παύλου Μελά τιμώντας έτσι τους αγωνιστές του Μακεδονικού αγώνος για την απελευθέρωση της Μακεδονίας.

Με κάθε λαμπρότητα εορτάσθη την 21/11/82 η επέτειος της απελευθερώσεως της Κορυτσάς με δοξολογία, κατάθεση στεφάνου στο μνημείο του Γ΄ Σ.Σ. και ομιλία στην αίθουσα της Εστίας από τον πρόεδρο του Συνδέσμου Εφέδρων Αξιωματικών Θεσσαλονίκης κ. Α. Αλεξιάδη, η οποία συγκίνησε τους παρευρισκομένους αφού και ο ομιλητής ήταν ένας από εκείνους που είχαν μπει σαν ελευθερωτές στην πανέμορφη πόλη.

Το Δ.Σ. της Εστίας είχε αποφασίσει και την 26/11/82 υλοποίησε την συνάντηση γνωριμίας και ανταλλαγής απόψεων με το Δ.Σ. των Ηπειρωτικών Σωματείων της Θεσ/νίκης. Η συμμετοχή ήταν σχεδόν καθολική και έγινε μια αρχή για σύσφυξη των σχέσεων και λύση διαφόρων θεμάτων που αφορούν την Ηπειρωτική παροικία της Θεσ/νίκης.

Την 4/12/82 έγινε η ετήσια συνεστίαση των μελών της Εστίας με μεγάλη επιτυχία και αρθρόα συμμετοχή. Τα λαϊκά όργανα τα οποία ήλθαν ειδικά για αυτό το σκοπό από την Ήπειρο έδωσαν με τα δημοτικά τραγούδια του τόπου μας μεγάλο κέφι και θέλουμε να πιστεύουμε ότι όλοι έμειναν ευχαριστημένοι.





Από την κατάθεση στεφάνου στο Ηρώο του Γ' Σώματος Στρατού για την Απελευθέρωση της Κορυτσάς.

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΜΑΣ

Αγαπητοί μας φίλοι, γειά σας

Φέτος το καλοκαίρι δώσαμε το παρόν μας σε πολλές φολκλορικές παραστάσεις.

Τον μήνα Ιούλιο παρουσιάστηκε στις εκδηλώσεις που είχε ετοιμάσει ο Πολιτιστικός Σύλλογος της Νεοχωρούδας «Μέγας Αλέξανδρος» καθώς και στην βραδιά που ήταν αφιερωμένη στους δημοτικούς χορούς της Μακεδονίας - Ηπείρου και Πόντου σε εκδήλωση που έγινε στην Άσσηρο Λαγκαδά.

Οι εμφανίσεις αυτές έχουν σαν σκοπό να δώσουν μια ευκαιρία, τόσο σε μας όσο και στα άτομα που αποτελούν το χορευτικό των άλλων συλλόγων, για γνωριμία και ανταλλαγή γνώσεων και απόψεων πάνω στα παραδοσιακά θέματα.

Στις φετινές καταστάσεις του Υπουργείου Παιδείας με τα άτομα που πέτυχαν στα Α.Ε.Ι. διαβάσαμε με πολλή χαρά και συγκίνηση τα ονόματα πολλών μελών του τμήματος.

Η χαρά και η λαχτάρα μας να μοιραστούμε μαζί την επιτυχία τους, μας έδωσε την αφορμή, για να διοργανώσουμε ένα βραδυνό αφιερωμένο στις Ηπειρώτισσες που με την κατάκτησή τους αυτή απέδειξαν για άλλη μια φορά πόσο δυναμικές και άξιες είναι.

Συνεχίζοντας τις εμφανίσεις μας στις γειτονικές με την Θεσσαλονίκη περιοχές, το χορευτικό των εφήβων, εμφανίστηκε στον Λαγκαδά στις 11 Σεπτεμβρίου, για να πλαισιώσει τις εκδηλώσεις του Μορφωτικού και Εκπολιτιστικού Συλλόγου της πόλης.

Γύρω στα τέλη Οκτωβρίου τα παλιά μέλη της Νεολαίας για να καλοσωρίσουμε τα Ηπειρωτόπουλα που ήρθαν για πρώτη φορά στην Ηπειρωτική Εστία και για να τους βοηθήσουμε να νοιώσουν την Εστία μας σαν δικό τους σπίτι μια και τα περισσότερα από τα καινούργια μέλη είναι φοιτητές και φοιτήτριες που έρχονται για πρώτη φορά στη Θεσσαλονίκη, ετοιμάσαμε μια όμορφη βραδιά με μουσική και συζήτηση που κατάφερε να «σπάσει τον πάγο» ανάμεσα στους παλιούς και τους καινούργιους.

Με πρωτοβουλία του Συλλόγου των Φίλων του Λαογραφικού Μουσείου Θεσσαλονίκης γιορτάστηκε στην Εστία μας στις 8 Δεκεμβρίου το έτος των Γερόντων. Εμείς σαν μια μικρή προσφορά προς τους γεροντότερους και ως ένδειξη σεβασμού και εκτίμησης της ηλικίας τους, τους χαρίσαμε ένα ωριαίο πρόγραμμα με τραγούδια και χορούς από την πατρίδα μας και πιστεύουμε ότι τα καταφέραμε να τους ξεκουράσουμε έστω και για μια ώρα.

Οι εκδηλώσεις για το εξάμηνο αυτό κλείνουν με την εμφάνιση του εφηβικού μας συγκροτήματος στις 11 Δεκεμβρίου στο τσαϊ του συλλόγου Αρτινών Θεσσαλονίκης, το οποίο έγινε στην αίθουσα συνεστιάσεων της Εστίας.

Όποιοι από σας ενδιαφέρονται να μάθουν να χορεύουν τους ηπειρωτικούς χορούς όπως χορεύονται στην Πατρίδα μας σας κάνουμε γνωστό ότι γίνονται πρόβες στην Εστία, Δευτέρα και Τετάρτη 6.30-7.30 για το παιδικό συγκρότημα 7.30-8.30 για το συγκρότημα των αρχαρίων, 8.30-9.30 για τους προχωρημένους και την Παρασκευή 8.00-9.00 το βράδυ για το εφηβικό συγκρότημα.



Από τη συμμετοχή του χορευτικού μας στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργάνωσε ο εκπαιδευτικός σύλλογος Νεοχωροπούδας.



ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

του κ. Σπύρου Γ. Μουσελίμη
συγγραφέα - ποιητή

Η ΜΟΝΗ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΚΟΥΓΚΙΟΥ

Η Μονή αγ. Παρασκευής Κουγκίου ανεγέρθηκε από τον εκ Γουργιάνιστας των Γιαννίνων εθνομάρτυρα Σαμουήλ εντός του ομωνύμου κάστρου το 1793*.

Πρώτος και τελευταίος ηγούμενος είναι αυτός τούτος ο Σαμουήλ. Ανατινάχτηκε από τον ίδιον το 1803 και αναστηλώθηκε από τον εκ Παραμυθίας καπνέμπορο των Γιαννίνων Σωτήρη Παπαθανασίου το 1963.

Η ΜΟΝΗ ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΝΑΡΚΙΣΟΥ

Ο διερχόμενος τον αμαξόδρομο Παραμυθίας — Πρέβεζας, μόλις προσπεράσει τα τελευταία σπίτια της Νέας Νάρκισου (πρώτα Άρτσες) και στρέψει το μάτι του δεξιά θα ιδεί μια καινούργια κομψή εκκλησιά χτισμένη το 1960. Αν βαδίσει λίγα βήματα νοτιότερα θα πατήσει τα χαλάσματα της παλιάς ομώνυμης μονής ανεγερμένης το 1756 επί των ερειπίων παλιότερης τοιαύτης της οποίας η διερχόμενη στο άκρον νεροφαγιά έβγαλε στην επιφάνεια συμπαγή παμπάλαιη τοιχοποιία και πλακόστρωμα.

Όλα αυτά ανήκουν στον αη-Θανάση, το πλούσιο μοναστήρι με παχιά ποτιστικά χωράφια και πολλά ζωντανά. Σήμερα κατέχει 300 ελαιόδεντρα τα οποία από την απεριποίητά δεν καρπίζουν ούτε για το λάδι της καντήλας του αγίου.

Η ΜΟΝΗ ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤΑΣ

- Τί είμαστε; Που πάμε και ποιός ο σκοπός της ζωής;
- Ζούμε για να πεθάνομε, αυτή είναι η μόνη απάντηση.

Στη ρίζα του βουνού που ορθώνεται απάνου από τη λίμνη της Άχερουσίας, η οποία αποξηράνθηκε κι έγινε ένας απέραντος γόνιμος κάμπος που σπέρνεται με βαμβάκια, καλαμπόκια και κηπευτικά, κοντά στις όχτες του σταλίζει στον ήλιο, βροντισμένο, μουδιασμένο, κι ερειπωμένο, χωρίς παπά και ψάλτη, το μέχρι χτες εχούμενο, πλούσιο και περίλαμπρο μοναστήρι της αη - Παρασκευής της Μπούντας*. Πως κι ονομάζεται η τοποθεσία έτσι, δεν ξέρομε. Μπούντα εμείς λέμε τον πλευρίτη, από τον οποίο το ρήμα μπουντιάζω.

* Ο χρόνος της ανέγερσής της χαραγμένος επί γωνιολίθου αντιγράφηκε από τον συγγραφέα της παρούσας το 1928.

* Το 1856 φέρεται ηγούμενος ο π. Δημήτριος.



Από απάνου του ανηφορίζουν οι γυμνές πλαγιές του βουνού με κάπου κάπου αριές βελανιδιές, που στα αρχαία μυθικά χρόνια ο τιμωρημένος από τους θεούς Σίσυφος κύλαε την πέτρα της τιμωρίας, και κάτω απλώνεται ο κάμπος του Κάτου Φαναριού. Προ του 1923 που απαλλοτριώθηκαν τα χτηματά του και το βιό του διασκορπίστηκε, η περιουσία του αποτελούνταν από δυό χιλιάδες ελαιόδεντρα, χίλια στρέματα παχιά χωράφια στον κόρφο του κάμπου — άσε εκείνα που είχαν αφιερωμένα οι αγάδες του Μαργαριτιού, που δέκα, που δέκα πέντε στρέμματα σε κάθε χωριό, γιατί ήταν πολύ θαυματουργό το μοναστήρι κι οι τούρκοι το σκιάζονταν — λακινιές άλογα, κοπάδια και πολλά γιδοπρόβατα. Τα ετήσια έσοδα έφταναν τις δυό χιλιάδες γρόσια, σημαντικό ποσό την εποχή εκείνη.

Εχτός από το διοικητικό, υπηρετικό και εργατικό προσωπικό φιλοξενούνταν πάσα μέρα, έτρωγαν ψωμί, πάνου από τριάντα νομάτοι, ξένοι διαβάτες. Το καζάνι με το φαί δεν έβγαινε ποτέ από τη στιά κι ο φούρνος για το ψήσιμο του ψωμιού έμενε πάντοτε αναμμένος.

Ως το 1913 που λευτερώθηκε ο τόπος λειτουργούσε εντός της μονής και Ελληνικό σχολαρχείο και συντηρούνταν δασκάλοι και μαθητές από τα έσοδά του. Σήμερα όσοι το επισκέπτονται αντικρίζουν κελιά ξέσκεπα, χτίρια ερειπωμένα, τοίχους σπυρισμένους, γελαδομάτρια έρημα, μάντρες άδειες, παρατημένα αχούρια κι άλλα μπανταλιασμένα οικήματα. Από τα καρποφόρα δέντρα σώζονται ακόμα τούφες τούφες και δασάκια οι φραγκοσυκιές γιατί προστατεύονται από τα βελόνια των φύλλων τους.

Η κατοχή 1941—44 αποσχόλασε ό,τι ρημάδι είχε απομείνει από προτύτερα.

Δυο γερασμένα κυπαρίσια παραστέκουν στο πλευρό της εκκλησίας ταπεινωμένα από την εγκατάλειψη. Θυμούνται τα περασμένα και γέρνουν το κεφάλι καταφρονεμένα, σα να ντρέπονται την κατάντια και τον κόσμο που τα κοιτάζει.

Υπάρχει παράδοση και πιστεύει ο λαός πως η Ρωμαία Αγία Παρασκευή θανατώθηκε στον τόπον αυτόν εδώ, όπου είναι θαμμένη. Γι' αυτό τα περισσότερα χωριά της περιοχής, ακόμα και τ' απάνου της Κακής Σκάλας της Παραμυθιάς γιορτάζουν και πανηγυρίζουν στις 26 τ' Αλωνάρη τη μέρα της γιορτής της, όπως το Ζερβοχώρι, το Τσαγγάρι, η Καταμάχη (πρώτη Γράσδανη), η Βελανιδιά, το Κεράσοβο, η Σαλονίκη, η Ελαταριά (πρώτα Λαμπανίτσα), το Πόποβο κι άλλα παραπέρα που τα περισσότερα δεν έχουν ούτε εκκλησιά της αγίας.

«Τον καιρό του διωγμού, λέει η παράδοση, (η βιογραφία της αναφέρει πως έζησε στα χρόνια του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αντωνίου Πίου, 162, μ.Χ. προκατόχου Μάρκου Αυρηλίου και έμαρτύρησε περιοδεύοντας και διαδίδοντας τον Χριστιανισμό στον τόπο που ήταν βασιλιάς ο Ταράσιος), την πήραν την αγία ξηστρώνοντας, παρ' τη εδώ, παρ' τη εκεί, οι Ρωμαίοι στρατιώτες, ως που την έφτακαν στην άκρη της Αχερουσίας λίμνης.



Μότι ζύγωσαν οι στρατιώτες κι ετοιμάστηκαν να τη σφάξουν αρπάχτηκε εκείνη απ' ένα κιόνι που έτυχε μπροστά της. Η πέτρα μαλάκωσε κι έγινε σα χλωρό τυρί από την τσαντίλα. Οι κόρφοι της και τα δάχτυλα των χεριών μπήκαν στο λιθάρι όπου φαίνονται και σήμερα τα σημάδια.

Το κορμί έπεσε σε σχισματιά της γης που έλαχε στη ρίζα του λιθαριού και το κεφάλι πέταξε στη Ρώμη, στους γονέους της, αφού σταμάτησε για λίγο στη Σπλάντζα, στη θέση που χτίστηκε αργότερα η Αγία Ελένη.

Το αίμα καθώς έσταζε στο δρόμο από το κεφάλι, πάγωσε και στη στεργιά και στη θάλασσα, κι οι γονέοι της πήραν αίμα το αίμα κι ήρθαν στο μέρος που τη σκότωσαν.

Το κορμί τόθαψαν οι χριστιανοί. Το κεφάλι που γύρισ' αργότερα έμειν' άθαφτο κι όταν έχτισαν την εκκλησιά τόβαλαν στον τοίχο, που φαίνεται και σήμερα, γιατί είν' απέξω.

Κόσμος, κουτσοί, στραβοί, γκαβοί έρχονται εδώ στη γιορτή της και φεύγουν γεροί. Δεν είναι πολύς καιρός (1952) που ήρθε μια καπέλα ζουρλή από το Σκάνδαλο και την άλλη μέρα έφυγε φρόνιμη και καλή.

Από τον τάφο της έβγαине νερό που γιάτρευε τους άρρωστους. Επειδή όμως κάποτε ήρθε ένας τούρκος κι έλουσε το ψωριασμένο ζαγάρι του χάθηκε, αν και το σκυλί γέρεψε.

Το λιθάρι που αγκάλιασε η αγία ήταν άλλο τόσο, αλλά λιγότεψε από τον κόσμο που το παίρουν για φυλαχτό.

Άλλη παράδοση λέει πως ο βασιλιάς που την εθανάτωσε είχε την έδρα του στο Καστρί που τότες ήταν μεγάλη πολιτεία.

Από τα πανηγύρια που γίνονται στην περιφέρεια του Φαναριού, τρία είναι τα κυριότερα που συγκεντρώνουν πάνου από χίλιον κόσμο, της Παναγίας που γίνεται το δεκαπενταύγουστο στη Γλυκή, κάπου από τους ήσκιους των πλατανιών στις όχτες του Αχέροντα, του αη-Παντελέημονα στις 27 τ' Αλωνάρη κάτου κι αυτό από τους ήσκιους δέντρων που μοιάζουν με την ιτιά στην άκρη του Καστριού και της αη-Παρασκευής της Μπούντας ανήμερα τ' αη-Παντελέημονα.

Από βραδís, την παραμονή της γιορτής πλήθος κόσμου και προπαντός γυναικόπαιδα στριμώνονται μέσα στην απλόχωρη αυλή, όπου και διανυκτερεύουν αφού πρώτα κάμουν γονατιστές μετάνοιες κι ασπαστούν με μεγάλη ευλάβεια την μαρμάρινη πλάκα που σκεπάζει το λείψανο της αγίας. Δεν υπάρχει άνθρωπος, από τους προσερχομένους γιορταστές που θα φύγει χωρίς να προσκυνήσει κι ασπαστεί τον τάφο.

Τα κόκαλα της αγίας, τα ιερά λείψανα, βρίσκονται μέσα στη σχισμάδα, όπως λεν. Απάνου τους έχει κατασκευαστεί στυλότοιχος που βαστάει το μέσο της στέγης του ναού.

Σύριζα του στυλότοιχου απλώνεται από ανατολή προς δύση ενεπίγραφη επιτάφια από άσπρο μάρμαρο πλάκα έχοντας στην ανατολική μεριά το



θαυματούργό κιόνι, που την ημέρα της γιορτής είναι σκεπασμένο με αναμμένα κεριά*.

Οι προσκυνητές αφού ασπαστούν τον τάφο φέρουν και μια γύρα περίξ αυτού.

Στην πρόσοψη του στυλοτοίχου που κοιτάει προς τον τάφο υπάρχει τοιχογραφία της αγίας σε φυσικό μέγεθος καθισμένη επί θρόνου κι απεδαπέκει άλλες μικρές τοιχογραφίες παραστάνουσες, η μεν αριστερά την αγίαν παρουσιαζόμενη στο βασιλιά, η δε δεξιά ρωμαίο στρατιώτη που βαστάει στα χέρια την κεφαλή της. Στο άκρο ο τοίχος αντί για το κεφάλι της αγίας φέρει μικρό εξόγκωμα.

Η εκκλησία με συνηθισμένη ξύλινη στέγη υποβασταζόμενη από δύο παράλληλους στυλότοιχους, τρίκογχη δηλαδή με τρία ιερά βήματα διαχωρισμένα μεταξύ τους με μεσότοιχο, σκέτη κι ευρύχωρη, του καιρού μας, χωρίς ευτρεπισμό, στολίδι και διαμερίσματα.

Από τα τρία ιερά βήματα, το μεσαίο που είναι και μεγαλύτερο ανήκει στην αγία Παρασκευή και οι τοίχοι του καλύπτονται με αγιογραφίες της βυζαντινής πνευματοκρατίας, το αριστερό στον ιερομάρτυρα Φωκά και το δεξί φτωχότερο στον αη-Παντελέημονα.

Το δάπεδο του κύριου ναού που απλώνεται κατά το μήκος του μεσαίου ιερού είναι λίγο ψηλότερο από τα άλλα δύο.

Επί του ασβεστόχτιστου εικονοστασίου υπάρχουν τοιχογραφίες, μεγάλες εικόνες του Χριστού, της Παναγίας και άλλων αγίων. Στο διάμεσο δε μεταξύ των δύο θυρών του αριστερού ιερού επιγραφή αναφέρουσα το χρόνο της ιστόρησης

* «ΤΑΦΟΣ
ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΑΠΕΚΕΦΑΛΙΣΘΗ
ΔΙΑ ΣΠΕΚΟΥΛΑΤΟΥΡΑ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ
ΕΤΕΘΗ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΙΑΣ ΣΟΛΟΜΟΝΗΣ
ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΤΟΥ 1921»

(Επιτάφια επιγραφή επί του υποθετημένου τάφου της Αγίας Παρασκευής).

Σ η μ. Φεύγοντας από το μοναστήρι στις 26 τ' Αλωνάρη 1957 ανέθεσα στον Παπαθανάση εφημέριο Κουκουλίου Πρέβεζας να σηκώσει την πλάκα του τάφου της αγίας και να μου γράψει ό,τι βρεθεί μέσα. Τούτος έστειλε την επιστολή: «Σπύρο, Σας πληροφορώ ότι όταν σεις φύγατε, επήρα και άλλους να με βοηθήσουν να μπορέσω να σηκώσω την πλάκα από τον τάφο. Τούτο ήτο φύσει αδύνατον. Διεπίστωσα μόνον το εξής: Ότι υπάρχει μια οπή, η οποία όπως η παράδοση λέγει έβγαζε ιαματικό νερό και πληροφορήθην 99% ότι μέσα εις τον τάφον υπάρχουν οστά όπως μου διεπίστωσε ο ιερέυς της ενορίας και άλλοι προεστοί. Ιερέυς Αθανάσιος Κασκάνης».



του τέμπλου, τ' όνομα του ηγουμένου της εποχής, του επισκόπου και της μοναχής**.

Από το βράδι ως το πρωί τα βιολιά, τα τραγούδια κι οι χοροί δε σταματούν κάτω από τη μεγάλη συκαμινιά της μαντρωμένης αυλής.

Η αυγή βρίσκει όλους ξυπνητούς, χορευτές, προσκυνητές, πανηγυριώτες.

Τι χαριτωμένη αυγή! Πέρα ο κάμπος προς τη Μήλινη και την Τσουκνίδα σκεπάζεται από χαμηλή κι αχνάτη σα να βγαίνει από τη γή, ομίχλη που σχηματίστηκε κατά το διάστημα της νύχτας.

Κάτου ο άλλος κάμπος, Αχερουσία λίμνη, φρεσκοξυπνημένος, γεμάτος δροσιά δέχεται τους πολλούς πανηγυριώτες, που από ταχίς ξεκινημένοι από τα χωριά τους έρχονται, άλλοι πεζοί, αρκάτοι, άλλοι καβάλα στ' άλογα και τα τρακτέρια και μερικοί νέοι και Φαναρήσια παλληκάρια στα ποδήλατα.

Χαϊδιάρες, ταυραντισμένες και παιδεμένες πολυμελών οικογενειών, σκοτωμένες από το τσαπί και το δικέλι και γυναίκες βαριοπόδαρες, που, όσο να σηκώσουν το ένα ποδάρι, να τ' αλλάξουν, τρων τα μυρμήγια τ' άλλο, και προισκοκοίλες, σαν να νάειναι στο μήνα τους, να το κάμουν, κι άντρες ηλιοκαμένοι ανηφορίζοντας ζυγώνουν στο μοναστήρι.

Έγγενείς, χαιρετιούνται μ' άλλους παρεξώτερους και φίλους που είχαν καιρό να ιδωθούν, γυναίκες, φιλιούνται «τσούφ-τσούφ» κι αγκαλιάζονται με δικές και γνώριμες κι αδερφοποιτές, αλλάζουν φιλιά και γλυκοκουβέντες μ' αλλαργινές.

— Να φιληθούμε, να σχωρεθούμε, λεν οι μεσόκοπες, γιατί του χρόνου ποιός ξέρεις πόσες θ' άρθομε στο πανηγύρι. Για ζούμε για πεθαίνομε, για σ' άλλον τόπο πάμε. Κι η άλλη σκουντάει την πρώτη:

— Κάμε σ' εκεί μπύρ, σπάρα από τον τόπο σου, μακριά να γένει. Δεν κοιτάει εμάς ο Χάρος. Έχει αλλού το μάτι.

Πολλές οι τσούπρες, περισσότερες από τα παιδιά. Φυτρώνουν σαν τα μανιτάρια και ρωμώνουν γρήγορα σα να τις τραβάει ο διάολος από τα μαλλιά.

Γενικά ο θηλυκόκοσμος υπερέχει των αρσενικών. Δε βρίσκουν λαρωμό. Πρόσχαρες και γλυκόλογες, πεταχτές κι ορεχτάρες. Δε στέκονται σε μιά μεριά.

** «ΤΟ ΧΙΛΙΟΣΤΟ ΟΚΤΑΚΟΣΙΟΣΤΟ ΟΓΔΟΗΚΟΣΤΟ
ΤΡΙΤΟ ΕΤΟΣ ΑΠΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΗΣΤΟΡΙΘΗ ΤΟ
ΤΕΜΠΛΟΝ ΤΟΥΤΟ ΕΠΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΩ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΦΩΚΑ
ΔΙ ΕΠΙΜΕΛΙΑΣ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΕΚ ΣΟΥΒΛΑΣΙ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ
ΤΟΥ ΘΕΟΦΥΛΕΣΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ Κ' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΞ
ΑΝΧΙΑΛΟΥ ΕΝ ΜΗΝΙ ΙΟΥ: 8: 1883»



Από την εκκλησιά στην αυλή κι απ' εκεί στην πηγή, που το νερό της, στην άκρη του κάμπου, δεν τσουρναράει, γιατί βγαίνει μάτι από τη γη και δεν έρχεται απ' ανήφορο. Και πάλι στην εκκλησιά κι όλο τα ίδια.

Οι φωνές των μικροπωλητών και πωλητριών, που με καντηλιασμένα μάτια από την αϋπνία και τη νύστα διαλαλούν τα εμπορεύματά τους, ξεχωρίζουν μεσ' τη χλαλοή σαν τραγόκυπροι στα κυπροκούδουνα βλάχικου κοπαδιού.

Γέροντες και γερόντισσες, παπούδες και βάβες δεν παρά υπάρχουν στο Φανάρι. Τρέχουν βιαστικά να πιάσουν θέση στον Άδη. Ως τα πενήντα, τα εξήντα φτάνουν και τον κόβουν. Άλλοι πάλι στα πεζούλια συζητούν αρβανίτικα.

Μετά τη λειτουργία, επειδή το μέρος του μοναστηριού δε χωράει, όλοι ανέρχονται παραπανούλα, έξω από το μοναστήρι, όπου με χορούς και τραγούδια συνεχίζεται το πανηγύρι ως τ' απόγιομα που γυρίζουν τ' απόσκια και προντάει, πασένας για το χωριό του.

Σήμερα το μοναστήρι ανακαινισμένο με ωραιότατα κελιά, στέρνες και βοηθητικούς άλλους χώρους, αυλές και δρόμους, μετατράπηκε σε μονή καλογριών*.

Σε μοναχή της Μονής Μπούντας

Τριανταφυλλιά καλόγρια φορεμένη
κλεισμένη στο κελί, στο μοναστήρι,
περνάει τη ζωή ταπεινωμένη,
στον Άδη νύφη το χορό να σύρει.

Εκεί στου Αηδονέα το βασίλειο
μαζί με την ωραία Περσεφώνη
θα παίζει τις εννιάρες στο προσήλιο,
Αηδόνη η μια κι η άλλη χελιδόνη.

Μπουμπούκια, νιές, της άνοιξης βλαστάρια
πιαστείτε στο χορό, στα πανηγύρια,
παίξτε στους ήσκιους, στα χλωρά χορτάρια
και μην κλειδώνεστε στα μοναστήρια.

* Μονές καλογριών στα χρόνια της τουρκοκρατίας δεν υπήρχαν στη Θεσπρωτία. Οι γυναίκες παιδοκομούσαν κι ασχολούνταν στο κουνάρημα και την ανατροφή των παιδιών και στις αγροτικές εργασίες και δεν άδειαζαν να καλογερέψουν και να κλειστούν στα μοναστήρια.

Το μοναχικό τούτο φρούτο τόφερε στον τόπο μας η μοντέρνα καλογερική μόδα των εκ Παλιάς Ελλάδας κληρικών.



Με τη χαρά γενεείτε συνυφάδες
 και του σπιτιού φιλόστοργες μανάδες.
 Πιαστείτε στο χορό, στα πανηγύρια
 και μην κλειδώνεστε στα μοναστήρια.

Η ΜΟΝΗ ΒΛΑΧΕΡΝΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

Η περιώνυμη μονή Βλαχέρνας, αφιερωμένη στην Παναγία (στην εσθήτα της Θεοτόκου), εορτάζουσα στις 2 του Θερτή, περιβαλλόμενη από ασβεστόχτιστη μάντρα, πλούσια άλλοτες σ' ελιές και ζωντανά, βρίσκεται επί ξάγναντου παραλιακού υψώματος δυτικά της Πάργας και του όρμου «Βάλτος» μια ώρα πέραν της πόλης. Ο ναός, τα μοναχιασμένα κελιά, η κατοικία του ηγουμένου, οι αποθήκες και τ' άλλα βοηθητικά οικήματα, όλα, κείτονται ερείπια και χαλάσματα.

Στον τοίχο της μάντρας ανοίγονται στη σειρά πολεμίστρες προς απόκρουση βαρβαρικών επιδρομών, Σαρακηνών κουρσάρων, Μπαρμπαρέζων πειρατών.

Ο ναός στο μέσον της αυλής περιβαλλόμενος από βάτα κι άλλα αγκαθερά αγριόδεντρα, εξωτερικού μήκους 7,40 μ. και πλάτους 4,90 απλός και ταπεινός, αριά και που βλέπει επισκέπτη, αφού στενό γίδινο μονοπάτι, ενώνει τη μονή με τον όρμο. Εσωτερικώς δε φέρει ίχνη τοιχογραφιών, ενού άγιου διακρίνεται το φωτοστέφανο, αλλουνού το μισό μάτι, παρεκείτερου το ένα αυτί καί του πιο πέρα το νύχι από το δάχτυλο του χεριού ή του ποδιού.

Δεν είδα όπως σ' άλλα εγκαταλειμμένα μοναστήρια και ρειπιασμένες εκκλησίες μποτίλιες με λάδι, αφιερώματα των πιστών, για ν' ανάφτεται το καντήλι τους, αν και ολόγυρά τους απλώνονται καλοδουλεμένοι ελαιώνες.

Επί της μάντρας υπάρχουν δυό εισοδες, μια στην ανατολική μεριά και δεύτερη, η κύρια αυλόθυρα, δυτικά, δεξιά της οποίας, όπως μπαίνομε, υψώνεται, άθικτο από το χρόνο και τον επιδρομέα μεγαλόπρεπο τετράγωνο καμπαναριό πλάτους και μάκρους 3,30 μ. καί ύψους 20, ακουμπημένο επί κόλουρου κώνου.

Πότε χάλασε το μοναστήρι δεν ξέρομε. Από τις πολεμίστρες του μαντρότοιχου εικάζεται ότι τούτο καταστρέφτηκε από κουρσάρους στα χρόνια που είχε παρέρθει η χρήση του τόξου και της σφενδόνας και οι πόλεμοι γίνονταν με πυροβόλα όπλα.

Π α ρ ά δ ο σ η. «Δεν τ' άρεαν του γούμενου τα ψάρια που είχαν πιάσει οι καλόγεροι στη θάλασσα τη σαρακοστή των αγίων Αποστόλων, ήταν μικρά και πάει να ψαρέψει μεγαλύτερα μοναχός του. Τον μπλάζουν κουρσάροι και τον πααίνουν στην πατρίδα τους τη Μπαρμπαριά. Εκεί τον βαν' ο αρχηγός και κούναε ένα μικρό παιδί. Κουνώντας τη σαρμανίτσα τραγούδαε:

«Τα μικρά δε σ' άρεγαν (τα ψάρια)
 τα μεγάλα γύρευες,
 κούνα γέρο διάολε».



Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΣΟΥΒΛΙΑΣΗΣ**

Η Μονή Σούβλιασης ιδρύθηκε το 1700 από τον Σεραφεΐμ, ιερομόναχο της μονής Γηρομερίου, ο οποίος ήρθε για να συγκρατήσει τους κατοίκους που είχαν αρχίσει να κλονίζονται στη χριστιανική πίστη και να τουρκεύουν. Διάδοχός του φέρεται ο Σουβλασιώτης Αναστάσιος με το καλογερικό όνομα Ανανίας.

Υπό τη διοίκηση της μονής Γηρομερίου και την προστασία των Σουβλασιωτών αγάδων και τις δωρεές των χριστιανών συγχωριανών, όπως της μάνας κάποιου Κόλια, του Χατζή Τζάτζη και άλλων, απέκτησε περί τα 150 στρέμ. χωράφια, αμπέλια, ελιές, γελάδια κι άλλα.

Δεν είχε δική της ξεχωριστή εκκλησιά κι η λειτουργία τις γιορτάσιμες ημέρες ετελούνταν στην εκκλησία του χωριού, τον αη-Θανάση.

Ο Ανανίας άφησε διαθήκη με την οποία υποχρέωνε τους διαδόχους να μισθοδοτούν και να σιτίζουν τους δασκάλους του χωριού, να δέχονται τους φτωχούς και ξένους, να προστατεύουν τα ορφανά και τις χήρες, να παντρέουν φτωχά κορίτσια, να εχτιμούν τους πλούσιους για να κερδίζουν τη συνδρομή τους, να μη οκνεύουν και να μη ντρέπονται να βγάζουν δίσκο στα γύρω χωριά και να ζητούν ελεημοσύνη για τους άπορους, να αγαπούν και να ευλογούν τους χριστιανούς, να εκκλησιάζονται οι Σουβλασιώτες στον αη-Θανάση όσο να τους δοθεί η άδεια ν' ανεγείρουν δική τους εκκλησία, να μη στενοχωρούν οι χριστιανοί τους παπάδες, ν' αναγνωρίζουν σαν προστεκούμενη αρχή τη μονή του Γηρομερίου, να είναι φίλοι με τον επίσκοπο Παραμυθιάς, να μη παίρνουν χρήματα σε κηδείες και μνημόσυνα, να τάχουν καλά με τους αγάδες και τους σπαχήδες για το καλό της μονής, να δέχονται τον Ζαμπίτη και όταν τους αξιώσει ο Θεός να ξαγοράσουν τον ιερό λόφο της μονής Ραγίου και τέλος να φυλάγουν τη σφραγίδα της μονής Ραγίου που έφερε στο μέσο δικέφαλο αετό, χρονολογία 1706 και γύρω την επιγραφή «ΒΟΥΛΩΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΩΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΡΑΪΟΥ ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ».

Μετά τον θάνατο του Ανανία επιτρόπεσε τη μονή ο Σουβλασιώτης Κωνσταντίνος Κιάτος.

Ο σπαχής της Σπάταρης πίεζε τη μονή της Σούβλιασης καθώς και του Γηρομερίου. Γι' αυτό ο ηγούμενος του Γηρομερίου αναφέρθηκε στο μεγάλο ντιβάνι και ξεδόθηκε κατά το 1183, τουρκικό έτος, σουλτανικό φερμάνι διά του οποίου μετριάστηκαν κάπως οι πιέσεις.

Περνώντας τα χρόνια οι μετά τον Ανανίαν ηγούμενο κατόρθωσαν και ξαγόρασαν από τους αγάδες το λόφο του Ραγίου και την Κουνουπίτσα.

** Από το αρχείο του Βασιλείου Γ. Δαδάνη, Σουβλασιώτη, «Υπόμνημα των Σουβλασιωτών προς τον Οικουμ. Πατριάρχη Ιωακείμ τον Γ'».



Η μονή κατέβαλλε ταχτικά τους μισθούς των δασκάλων που έφερνε από την Κέρκυρα. Στο σχολείο πλην των χριστιανοπαίδων φοιτούσαν και τουρκόπουλα.

Επί πατριαρχείας Ιερεμία (1809—1810) ηγούμενος χρημάτισε ο Άνθιμος από τα Πηγαδούλια, ο οποίος πολύ εργάστηκε για να αποσβήσει το μεταξύ Σουβλιασιωτών και Καστριωτών κληρονομικό μίσος προερχόμενο από γαιοκτηματικές διαφορές καθόσον οι μεν Σουβλασιώτες ήταν κτηματίες οι δε Καστριώτες ακτήμονες, ακτήμονες, «Καστριώται αεί ειλωτεύοντες» κατά Δαδάνην.

Μετά τον ιδρυτήν της μονής Ανανιάν ηγούμενοι μνημονεύονται οι Ιάκωβος, Γεράσιμος, Άνθιμος και τελευταίος ο Αγάπιος ο οποίος πέθανε το 1840. Μετά τον θάνατο τούτου τελειώνει η ένδοξη της μονής περίοδο.

Από το 1840 ως το 1905, σε διάστημα 65 ετών πέρασαν από τη μονή 22 ηγούμενοι ή επίτροποι ήτοι κάθε τρίτον έτος επέρχονταν στη μονή νέα μεταβολή. Χρόνο το χρόνο η κατάσταση της μονής βιάδιζε προς το χειρότερο.

Από όλους που διοίκησαν τη μονή στο διάστημα των 65 ετών ο πιο δραστήριος αναδείχτηκε ο Ιλαρίωνας. Με τη συνδρομή των Τζαφφεράτων Σουβλιασιωτών αγάδων, τους οποίους παλαιόθεν η μονή είχε προστάτες δίνοντάς τους το συνηθισμένο στους αγάδες σιτηρέσιο άρχισε να φυλάγει το λόφο του Ραγιού και να τελεί λειτουργίαν στά ερείπια της εκεί παλιάς μονής. Από τη μεγάλη του όμως ισχυρογνωμία πέφτει στη δυσμένεια των κατοίκων και του επισκόπου Παραμυθίας Διονυσίου και φυλακίζεται στη μονή του Παντελεήμονα στο Νησί των Γιαννίνων (1885) κι απ' εκεί εξορίζεται στο Άγιο Όρος. Αλλά κι απ' εκεί δραπετεύει κι έρχεται πάλι στη Σούβλιαση και με τη βοήθεια φίλων του Καστριωτών και Σουβλιασιωτών διώχνει τον ηγούμενο Χρύσανθο και καταλαμβάνει τη μονή. Και πάλι διώχνεται και εξορίζεται στα Μετέωρα όπου και τελεύτησε.

Το 1865 ανεγειρομένης της μονής Ραγιού στη θέση της παλιάς η μονή Σούβλιασης συγχωνεύεται σ' αυτή στην οποία μεταβιβάζεται και η περιουσία της, οι δε διοριζόμενοι ως το 1905 ηγούμενοι ή επίτροποι αυτής ήταν κατά τύπο.

Η ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΣΟΥΒΛΙΑΣΗΣ

Ξεκινώντας κανένας από το Καστρί Νταγ, τη δημοσιά, για τη μονή Ραγιού, μόλις πάρει τον κατήφορο, θα συναντήσει στο δρόμο, αν είναι απόγιομα, ξεραγκινούς και λειψοπρόσωπους, χωρικούς να επιστρέφουν από τις εργασίες του κάμπου στο χωριό, δυό δυό, τρεις τρεις και μοναχιασμένοι. Άλλοι τραβούν από το καπίστρι γαζέλια φορτωμένα τη σοδειά, άλλοι αρκάτοι, γυναίκες αγουρογερασμένες από την παθιασμένη ζωή, με μάγουλα ζαρωμένα, ζαλικωμένες φάουλο για το φορτιάρια και καμμιά ξώλυτρη.

Πολλοί διερχόμενοι από τον αη-Δονάτο σταυροκοπιούνται, μερικοί περνούν αδιάφοροι, βαριούνται από την κούραση να σηκώσουν το χέρι να κάμουν σταυρό.



Βλαχοκάλυβα παρακατούλα караγκούνων και σαρακατσάνων στημένα στο γούπατο προστατεύουν τους βοσκούς από τον ήλιο και τη βροχή. Εδώ γεννιούνται και κουναριούνται, εδώ πεθαίνουν και απ' εδώ ξεπροβοδιούνται για τον άλλο κόσμο.

Παιδόπουλα και βλαχοπούλες παίζουν στον ήλιο κι αλυσοδεμένοι σκύλοι μωλώνουν στον ήσκιο της φράχτης, σηκώνουν το κεφάλι, κοιτάζουν ποιός περνάει και ξανακουμπούν. Βαριούνται ν' αλυχτήσουν τους περαστικούς.

Γέροι, κουρασμένοι από το βράδιασμα των προβάτων στα βορτόπια και τις πλαγιές κοιμούνται στον φραντζάτο, γριές με τη σκούπα στο χέρι κυνηγούν τις μύγες να βγουν από το κονάκι για να λαρώσουν τα χνούδαλα στις σαρμανίτσες. Ο γεροτσέλεγκας ξυλοκουβεντιάζει στον ύπνο. Ξυπνάει δραχτικά και φωνάζει «ου ου!». Καρκαλιούνται τα παιδιά στα γέλια ακούοντας το παραμίλημα του παπού κι η νύφη από σεβασμό προς τον πεθερό δαγκάει τα χείλια κάνοντας νόημα στους μικρούς να ράψουν το στόμα.

Μακρύναμε την κουβέντα, ας πάμε για κει που κινήσαμε.

Αφήνοντας τους κοπιασμένους να επιστρέφουν στα σπίτια τους και τους βλάχους στα κονάκια ανερχομέστε διασχίζοντας τους πύρινους αχνούς που βγαίνουν από τα σπλάχνα της γης. Καταϊδρωμένοι, μπαϊλισμένοι από την αποσταμάρα φτάνομε στην κορφή της ράχης όπου η μονή των Ταξιαρχών «τ' αη-Μιχάλη» όπως αποκαλείται από τους ντόπιους.

Στην παρουσία μας, κοράκι, εγκαταλείποντας το πλησίον τσέπι, στο οποίο ήταν ακουμπημένο πετάει κρακανίζοντας προς τους απόπερα του Καλαμά γκρεμούς.

Από επιγραφή με εντειχισμένους οπτόλιθους επί της εξωτερικής πλευράς άνωθε του αγίου βήματος «ΖΡΜΕ» (7145) βρίσκομε πως η μονή χτίστηκε το 1637. (7145—5508 π.Χ. = 1637).

Οι τοίχοι αποτελούνται από καλοπελεκημένα τετράγωνα σπελολίθαρα, χωρίς σφήνες και μικρότερες πέτρες, δηλαδή ισοδομικής τέχνης και κατασκευής. Απ' άπάνου κάθε σειράς διέρχεται διπλή γριπίδα.

Το εξωτερικό μήκος είναι 7,55 μ. και το πλάτος 4,75. Στη δυτική και νότια πλευρά προσκολιέται ερειπωμένος νάρθηκας μάκρους 11,55 μ. και πλάτους της μεν νότιας πλευράς 3,25 μ. και της δυτικής 8.

Στις τρεις πλευρές, πλὴν της ανατολικής, ανοίγεται από μια θύρα ύψους 1,85 μ. και πλάτους 0,75. Άνωθεν αυτών ο τοίχος φέρει τετράγωνη εσοχή μικρού βάθους ύψους 1 μ. και πλάτους 0,75' με τόξο από οπτά πλακίδια.

Δεξιά, όπως μπαίνομε, της θύρας της δυτικής πλευράς υπάρχει στον τοίχο βαθούλωμα αναστήματος δεκαεξάχρονου παιδιού, έχοντας στη βάση του επί του κατωφλίου μικρό λάκκο, είδος στέρνας.

Από τη χαραμάδα μιας από τις σαπισμένες σανιδόπορτες βλέπομε ότι όλο το εσωτερικό είναι τοιχογραφημένο. Απλό το πλακόστρωμα του καθολικού, χωρίς τέμπλο τ' άγιο βήμα.



Ο χωρίς στέγη θόλος, στηριγμένος επί των τέσερων πλευρών του χτίριου αποπνίγει το εισερχόμενο λιγιστό φως από τα τρία μονόλοβα παράθυρα, ενού επί του αγ. βήματος, του άλλου επί της προσκομιδής και του τελευταίου επί του αετώματος της ανατολικής πλευράς, επιβάλλοντας έτσι το σεβασμό και την ευλάβεια της σκιερής σιωπής του ιερού χώρου.

Το ύψος των παραθύρων Αγ. Βήματος και αετώματος είναι 0,75 μ. και το πλάτος 0,25, της προσκομιδής δε μικρότερο.

Εξωτερικώς το κοίλο του αγίου βήματος έχει τρίπλευρο σχήμα επί της κορυφής του οποίου δι' εντειχισμένων οπτολίθων σχηματίζεται ορθογώνιο τετράπλευρο διαστάσεων 0,50 × 0,50 μ. χωρισμένο κατακορύφως σε δυό μέρη στα οποία υπάρχει σφηνωμένος κι από ένας πήλινος σταυρός.

Έμπροσθε του νότιου νάρθηκα απλώνεται ευρύχωρη χορταριασμένη αυλή στην άκρη της οποίας τα τοιχάρια· δυό στενόμακρων ερειπωμένων ασβεστόχτιστων οικοδομών συγχρόνων της μονής.

Η ΜΟΝΗ ΚΑΜΥΤΖΙΑΝΗΣ*

Δεν ξέρομε πότε πρωτοϊδρύθηκε η στ' όνομα του αγ. Γεωργίου Μονή Καμύτζιανης ούτε το χρόνο της καταστροφής της. Ίσως η καταστροφή της να έγινε από τις ορδές του θηριώδικου Αττίλα και τούς Γότθους κατά τον 5ο και 6ο μ. Χρ. αι. Από ενθύμιση του πνευματικού και κατόπι ηγουμένου της Μονής Παΐσιου φαίνεται ότι η επανέγερση υπ' αυτού του πνευματικού τούτου ιδρύματος άρχισε κατόπιν προτροπής του εξ Οσδίνας επισκόπου Βελλάς και Κόνιτσας Παΐσιου, στου οποίου την δικαιοδοσίαν υπάγονταν το 1758 και τελείωσε το 1773**.

Η σφράγιδα της φέρει χρονολογία 1613 «Μονή του Αγ. Γεωργίου της Καμύτζιανής 1613».

Το ιερό τέμενος θολωτό· μετά τρούλου, αρχιτεκτονικό κομψοτέχνημα εσωτερικώς ολόκληρο τοιχογραφημένο, περιβάλλεται από πολλά κελιά για τους μοναχούς, αίθουσες διδασκαλίας, γιατί συντηρούσε εξ ιδίων σχολήν με

* Από το βιβλίο «Η κόμη του Τζαμαντά» του Νικ. Νίτσου.

** Εις τους 1758 Ιουνίου 25. Ήρθα εγώ ο πνευματικός Παΐσιος εις τον άγιον Γεώργιον της Καμύτζιανης ανάμεσα στα Ριζά του Τζαμαντά και Παπούρι και Λειά και Πόβλα και Λατίτζα, ερχόμενος με τον Δεσπότην στον άγιον Γεώργιον και εκαθόμασταν στους ήσκιους ότι είχαμε νερό καλό και τόπο διά τα πράματα και εβόσκησαν, ότι εις του Τζαμαντά ήθελε μας ψοφήσουν τα άλογα και έκαμε... ο Δεσπότης να κάτσω και εγώ δεν ήθελα, και μ' εχάρισε... ένα χρόνο από όλην την επαρχία και έκατσα και έβαλα μαστόρους» (ως παραπάνω).



πλούσιαν βιβλιοθήκην σπανίων βιβλίων εκ δωρεών, δωμάτια για τους διερχόμενους, ξένους, σταύλους, αποθήκες και μαγειρεία.

Την 23 τ' Απρίλη, όπου η γιορτή του αγίου, πλήθος προσκυνητών και πανηγυριστών από τα γύρω χωριά και τ' αλλαργινά συγκεντρώνονται και πανηγυρίζουν. Η θάλλουσα φύση, το πράσινο του εδάφους, τ' άφθονα νερά και τα κελαϊδίσματα των πουλιών δίνουν χαρά στη γιορτή και παραδείσια μορφή.

Εκ των ιερών κειμηλίων αξίζει να μνημονευθεί μια λειψανοθήκη με την οποία ο ηγούμενος ενώ επέστρεφε από τη Βλαχιά που είχε πάει για έρανο πνίγηκε κι αυτός και το μουλάρι στο οποίο ήταν καβάλα χωρίς να δώκουν φανό σε πλησίον της μονής χείμαρρο, η δε λειψανοθήκη παρασυρμένη βρέθηκε ύστερα από έναν αιώνα πολυ μακριά από τον τόπο του δυστυχήματος.

Ήταν πολύ πλούσιο μοναστήρι σε χωράφια, ελαιώνες, δάση, βοσκές και ζώντανά προερχόμενα από δωρεές. Είναι γνωστό πως κάθε χρόνο για τη διατροφή του πολύπληθου προσωπικού και των διερχομένων ξένων χρειαζόνταν 9.600 οκάδες γένημα.

Τελευταίος ηγούμενος φέρεται ο Τσαμαντιώτης πάτερ Δαμιανός (Παπά-Δημήτρης Πέσκος). Πολλές φορές ο ηγούμενος αυτής ήταν και επίσκοπος Καμύτζιανης, Βουθρωτού και Γλυκέος.

Η ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΟΥ

Η Μονή αγίου Ιωάννη του Μεσοποτάμου, μετόχι του Όρους Σινά, ανεγέρθηκε επί των ερειπίων του Νεκρομαντείου της Εφύρας προ του 1630 ως ομολογείται από πιστοποίηση δώδεκα χωριών του Φαναριού.

Ο τίτλος ιδιοκτησίας (ταπί) μεγάλης καλλιεργήσιμης έκτασης, έκτυπος σε μαρμάρινη πλάκα δυστυχώς απολέστηκε. Βρέθηκε κατά τις ανασκαφές μόνον ένα κομμάτι καταθεμένο στο μουσείο των Γιαννίνων*. Οι τοιχογραφίες ανήκουν στον 18ο αιώνα και πολλοί των αγίων έχουν σουγλίσμένα τα μάτια από τους τούρκους.

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΑΡΙΟΥ

Εξαφανισμένη μονή μεταξύ Σπαθαριού και Μόρφης επί ολισθηρού ραχώματος. Σώζεται μέρος του κοίλου του αγίου βήματος και ίχνη υδραγωγείου δια του οποίου μεταφέρονταν δια πηλίνων σωλήνων το νερό στο μοναστήρι, από πηγή απέχουσα περί τα 700 μ.

Ο τωρινός ιδιοκτήτης της περιοχής όπου η μονή, νομίζοντας πως υπό τα χαλάσματα κρύπτεται θησαυρός, ανέσκαψε ταύτην σκορπίζοντας δεξιά κι αριστερά κομμάτια του ιερού, σπασμένα πήλινα αγγεία και κόκαλα ενταφιασμένων ηγουμένων και μοναχών.



Η ΜΟΝΗ Τ' ΑΗ-ΘΑΝΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΔΙΚΑΣ

Η Μονή τ' αη-Θανάση της Πέρδικας μωλώνει στο κατάφυτο από ελιές, σχίνα κι άλλα αγριόδεντρα ριζό του απ' απάνου βουνού της Αγιάς. Παλιότερα ήταν χτισμένη στην πλαγιά του βουνού απ' όπου μεταφέρθηκε στη σημερινή τοποθεσία το 1811*.

Γιορτάζει στις 2 του Μάη όπου μαζώνεται πολύς κόσμος και πανηγυρίζει. Εκτός των Περδικιωτών έρχονται κι Αγιώτες, από τα Σύβοτα, τα χωριά του Μαργαριτιού, ακόμα κι από την Ηγουμενίτσα, την Παραμυθιά και τη Λευκίμη της Κέρκυρας. Όποτε στη γιορτή συμμετέχει και ο επίσκοπος της επαρχίας το πανηγύρι γίνεται ζωηρότερο και εμφανέστερο.

Ήταν σεβαστό μοναστήρι από χριστιανούς και τούρκους. Γι' αυτό πολλές φορές πλην των χριστιανών έμπαιναν και τούρκοι επίτροποι.

Λέγεται πως οι Περδικιώτες προτού τουρκέψουν έριξαν το βαγγέλιο στο πηγάδι τ' αη-Θανάση περιβαλμένο με αδιάβροχο ύφασμα κι όταν ορκίζονταν — όσοι έμειναν χριστιανοί — για να μη καταλάβουν οι τούρκοι έλεγαν όχι «μα το βαγγέλιο» αλλά «μα σ' εκείνο πούειναι μέσα στο πηγάδι».

ΊΓια να μη βάζουν χέρι οι τούρκοι στα χτήματα του μοναστηριού, μολογιέται, πως κάποτε ένας επίτροπος παρουσιάστηκε γυμνός τη νύχτα σε ομάδα τούρκων που επέστρεφαν από τις εργασίες τους, δήθεν πως ήταν ο αη-Θανάσης, και τους φοβέρισε, πως θα πάθει πολλά κακά όποιος πάρει από το βακούφι. Έτσι σώθηκαν αρκετά χωράφια κι ελιές που προσποιούνταν οι τούρκοι πως είναι δικά τους.

Η ΜΟΝΗ ΜΟΡΦΟΥ ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ

Στην τοποθεσία «Λακκιά Μοναστήρι» του Παλαιοκάστρου, βόρεια του Μαργαριτιού υπήρχε μονή, της οποίας σώζονται ερείπια μόνο του μικρού ναού της υπό το όνομα «Παλιοκκλήσι - Μόρφου» εξωτερικού μήκους 6 μ. και πλάτ. 4, σε ύψος 1,50 μ.

Λέγεται πως είχε τόσα πολλά γίδια που το γάλα μεταφέρονταν με σωλήνες απάνου από το βουνό. Η παράδοση της μεταφοράς του γάλατος με σωλήνες υπάρχει σε πολλά μοναστήρια. Τούτο μαρτυρεί την ευμάρεια και τον πλούτο σε ζωντανά μοναστηριών στα παλιά βυζαντινά χρόνια που οι βυζαντινοί βασιλιάδες τάχαν προκίσει με απέραντες εκτάσεις, χωράφια και βοσκότοπους.

Η Μ α υ ρ ο φ ό ρ α

— Την είδα με τα μάτια μου. Αν δε βλέπω εσένα τώρα για, άλλο τόσο δε είδα κι εκείνη. Μήνα την είχα αλλάργα; Πέντε μέτρα. Το ξεροτοιχι μας χώριζε. Κάθε φορά που περνάω κοιτάω τον τόπο μήπως την ξαναϊδώ.



Μ' αυτά τα λόγια άρχισε να μου μολογάει στις πέντε τ' Αλωνάρη 1961, ενώ περιόδευα τα χαλάσματα της αρχαίας πόλης που βρίσκονταν στη Μόρφη του Μαργαριτιού στην τοποθεσία «Κολομπόνι» ο Βασίλης Μάμος, ιδιοκτήτης σήμερα των χαλασμάτων και των γύρω ελαιώνων για τη Μαυροφόρα που είδε ψηλά στο Παλιοκκλήσι.

— Δεν είμαι παιδάκι να φαντασιολογώ, ούτε κοιμόμουν και ονειρευόμουν, ή άρρωστος και θερμασμένος να πλάθω φαντάσματα. Εξακολούθησε να λέει. Είμαι είκοσι εξ χρονών και δεν έχω κανένα συμφέρο να γελάω. Έχω βγάλει και το μισό γυμνάσιο. Εξ άλλου το μέρος αυτό είναι δικό μου κι ό,τι είδα αφοράί εμένα και το χτήμα μου.

— Ήταν Φλεβάρης του 1960. Ο ήλιος βρίσκονταν στη δύση. Τ' απόσκια μόλις είχαν διαβεί από το Παλιοκκλήσι κι οι πλαγιές του Μπουζουριού έλαμπαν στο ηλιοβασίλεμα. Πήγαινα απάνου στη στάνη, στο Κολομπόνι ερχόμενος από τον κάμπο καβάλα στο μουλάρι. Πλησιάζοντας το Παλιοκκλήσι άρχισε το μουλάρι να σκιάζεται και να φουσαίει, «φουρ φουρ». Γυρίζω το κεφάλι προς την εκκλησιά και βλέπω μια μαυροφόρα να στέκεται ορθή κοιτάζοντας προς τ' απάνου, προς το Τροχάλι. Μόρχεται φόβος και ξεπεζεύω. Κρατώ γερά το μουλάρι από το καπίστρι που όλο με σπρώχνει και βιάζεται να προσπεράσει. Η μαυροφόρα κατηβαίνει από το χάλασμα και περπατάει πλάϊ μου. Παίρω λιθάρια στα χέρια να την πετροβολήσω, αλλά τα χέρια μου πιάνονται.

— Αδιάφορη η μαυροφόρα σα να μη μ' έβλεπε, αμίλητη, πηγαίνει παραπανούλα κι ανηβαίνει στον από πάνου χαλασμένο τοίχο της εκκλησιάς. Την κοιτάζω από το κεφάλι ως τα ποδάρια. Είναι νέα, είκοσι, είκοσι δυο χρονών, με πρόσωπο ασπροκίτρινο. Μοιάζει ταπεινή καλογριά που κλεισμένη στο μοναστήρι δε βλέπει ήλιου μάτι. Τα μαλιά της χρώματος καφέ πέφτουν προς τα πίσω. Το μαύρο της φόρεμα φτάνει ως τον πάτο τα ποδάρια. Διακρίνονται μονάχα τα άκρα των δαχτύλων των χεριών ενώ τα ποδάρια δεν φαίνονται αν είναι ξυπόλυτη ή ποδεμένη.

Ανηφορίζοντας κι όλο κοιτάζοντας προς τα πίσω να ιδώ μήπως έρχεται κοντά μου φτάνω στη στάνη. Εκεί βρίσκω κι άλλους δυο δικούς μου. Τους δείχνω τη μαυροφόρα που ακόμα στέκεται ψηλά στο χάλασμα κι αγναντεύει προς εμάς. Φωνάζομε τα σκυλιά που περιφέρονται κοντά μας και τα σαινάμε. Γαυγίζοντας χύνονται κατ' απάνου, αλλά μόλις φτάνουν εκεί σταματούν απότομα σα να συνάντησαν γνωστό της στάνης άνθρωπο κι επιστρέφουν ημερωμένα.

— Γιατί δεν πήγατε κι εσείς μαζί με τα σκυλιά να ιδήτε τι θα γίνει;

— Σκιαχτήκαμαν, τί να σου πώ; Ήταν θεοτικό πράμα. Πιστεύομε πως η μαυροφόρα ήταν καλόγρια που έμνησκε στο μοναστήρι ή καμιά αγία και ποιός ξέρει τώρα τί γυρεύει από μας.



Η ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΣΑΡΑΤΙΟΥ

Από τη μονή Αγίου Βασιλείου Σαρατίου (τόρα Μύλοι) δεν σώζεται τίποτε, μόνο η παράδοση που λέει πως οι καλόγεροί του σφάχτηκαν στο σπήλαιο της Κρυόβρυσης (πρώτα Πέστιανης) από πειρατές .

Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΔΡΑΜΕΣΗΣ

Μεταξύ των χωριών Δράμεσης και Κορύτιανης στο πετρώδικο περίβλεπτο μικρό ύψωμα «Αστυμύστα», περί τα 100 μ. ύπερθεν της πηγής «Πλάτανος» ή «Λεύκες» υπήρχε κατά την παράδοση, μονή άγνωστης αγιότητας της οποίας τα χτιριακά συγκροτήματα σκεπαίνουν με τα χαλάσματά τους ολόκληρο το λόφο.

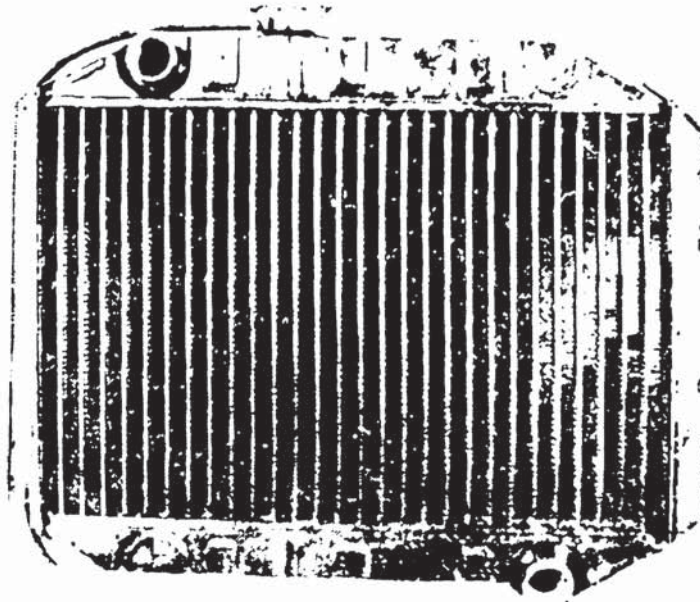


ΕΜΠΟΡΙΑ ΨΥΓΕΙΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ Ε.Ψ.Α. Ε.Π.Ε.

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ 9. ΤΗΛ. 413.825 - 412.268

Θ Ε Σ Σ Α Λ Ο Ν Ι Κ Η

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ



AVA RADIATORS

MADE IN W. GERMANY



ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ

ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΙΝΑΣ

ΦΙΝΤΙΟΥ 18 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

VASILIOS PINAS

FINDIOY 18 THESSALONIKI TEL. 516-769, 517-095

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ Α.Ε.

*Ἀντιπροσωπεΐαι - Εἰσαγωγαί
ὑφασμάτων, δαντελλῶν, κεντημάτων*

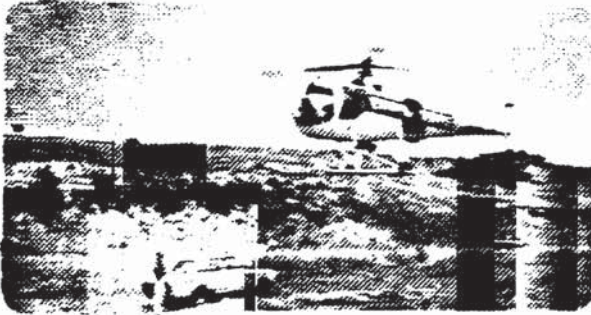
Τοιμισκῆ 11 - Θεσσαλονίκη
Τηλ. 230.705, 261.670

Ἵποκατάστημα Ἀθηνῶν: Πανεπιστημίου 34 τηλ. 3608553

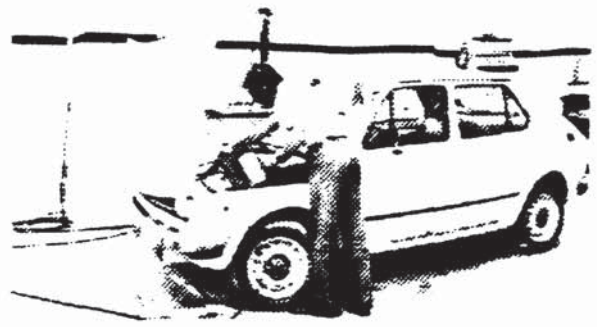


EXPRESS SERVICE

μέ 100 δρχ. τό μήνα



Όδική βοήθεια σ' όλη τήν Έλλάδα μέ έλικόπτερο
καί μ' ένα στόλο αۆτοκινήτων
πού έξυπηρετούν ούσιαστικά
μέρα καί νύχτα τούς συνδρομητές.



Τεχνικός έλεγχος σύμφωνα
μέ τόν Νέο Κώδικα όδικής κυκλοφορίας.



Έγγραφή συνδρομητών
Τηλ.: 828.155 - 813.501
Ανδριανουπόλεως 2
Προεκταση Ανθέων

manager ae

EXPRESS SERVICE

"μέρα νύχτα κοντά σας.."





Capriccio

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΛΕΚΤΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΓΕΩΡ. ΤΣΑΒΙΔΗΣ ΕΥΜΕΝΟΥΣ 2-4 ΧΑΡΙΛΑΟΥ, ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΟΥ 35
ΤΗΛ. 309884, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ



ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΕΣ ΠΛΕΚΤΟΜΗΧΑΝΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Σ. ΖΑΦΕΙΡΗΣ

ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΩΝ 20, ΤΗΛ. 525796, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΠΡΙΝΤΖΗ

Μ. ΜΠΟΤΣΑΡΗ 13
ΤΗΛ. 822 947

Α. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ

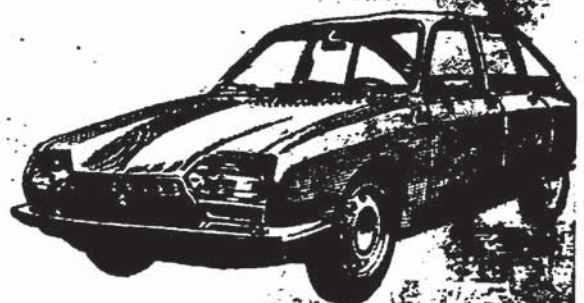
Έτομοπαράδοτα

ΕΜΠΟΡΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΑΙ



ΕΚΘΕΣΙΣ: ΒΑΣ. ΟΜΑΔ. 192 ΤΗΛ. 412-268

ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ: Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ 9 ΣΤ. ΜΑΡΤΙΟΥ ΤΗΛ. 413-825



CITROËN ^ C



ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ

ΒΑΣΙΛ.ΟΛΓΑΣ 124

ΤΗΛ. 841 686

**αντιπροσωπος
αυτοκινητων**

DATSUN

Θεσσαλονικης

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ Ν. ΚΙΤΣΑΤΗΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΕΓΑΡΟΝ "ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ..

ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ-ΒΑΣ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 19 2^{ος} ορ. γρ. 30-31 ΤΗΛ. 267396

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΠΙΜΠΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΟΙΚΙΑ: ΤΕΛΑΜΩΝΟΣ 5 307412

ΓΡΑΦΕΙΟΝ, ΦΡΑΓΚΙΝΗ 7 ΤΗΛ. 229321 - 4^{ος} οροφος

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ

ΙΩΣΗΦ Β. ΠΙΝΑΣ ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΜΕΓΑΡΟΝ "ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ..

ΒΑΣ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ 19· 4^{ος} ορ. ορ. γρ. 61-ΤΗΛ. 275808

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ

ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΪΑ ΚΛ. ΒΟΥΣΑΡΗ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ - ΕΚΘΕΣΙΣ : ΣΚΡΑ 4 - ΤΗΛ. 268 596

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ



Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Από τη Θεσσαλονίκη	Σελ. 73
Η Ήπειρος και η προσφορά της στο Έθνος, Κ. Γκανιάτσα ... »	74
Μια πλουτοφόρα καλλιέργεια και για την Ήπειρο, Ε. Βαδίλη .. »	83
Ηπειρώτισσα Εστιάδα, Χ. Ζιτσαίας	» 89
Ηπειρώτες διδάσκαλοι του Γένους, Αθ. Ψαλίδας..... »	90
Ο τσάμικος γάμος στα Κατωχώρια των Φιλιατών, από το βιβλίο του Σωτήρη Λάγγαρη	» 93
Γυρίσματα στο χρόνο, Κ. Νικολάρα	» 105
Ιστορικά και παραδόσεις για το Μεγάλο Περιστέρι - τα περί Βάλτι- στας, Δημ. Παππᾶ	» 106
Γράφουν οι νέοι μας - Η Μάννα, Γιωρ. Καραγιάννη	» 109
Από τη δράση της Ηπειρωτικής Εστίας Θεσσαλονίκης	» 111
Η κίνηση της Νεολαίας μας	» 113
Μοναστήρια της Ηπείρου, από το βιβλίο του Σπ. Μουσελίμη... »	115

